

**Prijedlog sektorske
politike
KULTURE**

**KULTURA I BAŠTINA U
SLUŽBI ODRŽIVOG
RAZVOJA**

Zagreb, veljača 2015.

Sadržaj

1. UVOD

- 1.1. Temeljna polazišta u izradi nacrtu sektorske politike
- 1.2. Definicije kulture
- 1.3. Kulturna politika
- 1.4. Kultura u paradigmi održivog razvoja
- 1.5. Kulturna politika u međunarodnom okviru

2. ANALIZA STANJA

- 2.1. Ključni problemi
- 2.2. Demokratizacija u kulturi
- 2.3. Visoko institucionaliziran sustav
- 2.4. Društveni utjecaj kulture i intersektorska suradnja
- 2.5. Međunarodna kulturna suradnja
- 2.6. Kultura i obrazovanje
- 2.7. Kultura i industrija
- 2.8. Kultura i turizam
- 2.9. Kulturna baština
- 2.10. Zaključak

3. CILJEVI I STRATEGIJA

- 3.1. Polazišta
- 3.2. Strateški ciljevi i prioritete

4. TAKTIČKI ALATI

- 4.1. Pristup
- 4.2. Mjere i aktivnosti
- 4.3. Instrumenti

5. VREMENSKI TIJEK AKTIVNOSTI

6. FINANCIJSKI INSTRUMENTI

7. MJERENJE UČINKA (EVALUACIJA)

8. POVEZANOST S DRUGIM JAVNIM POLITIKAMA

SAŽETAK

- 1. Uvod
- 2. Analiza stanja
- 3. Ciljevi i strategija
- 4. Taktički alati
- 5. Vremenski tijek aktivnosti
- 6. Financijski instrumenti
- 7. Mjerenje učinka (evaluacija)
- 8. Povezanost s drugim javnim politikama

REFERENCE

1. UVOD

1.1. Temeljna polazišta u izradi nacrtu sektorske politike

Ovaj nacrt sektorske politike za područje kulture zalaže se za *sistemske i horizontalni pristup* u kreiranju i provedbi politike. On se ne fokusira na specifične probleme i potrebe unutar pojedinih kulturnih djelatnosti, već pokušava detektirati one točke iz kojih se može djelovati tako da se uvedu strukturne promjene koje će imati pozitivne dugoročne učinke na različite discipline i specifična područja kulturnog djelovanja. Stoga su ključna pitanja ove politike ona koja se odnose na strukture i procese donošenja odluka o financiranju i upravljanju kulturnim sustavom.

Kulturni sustav je promatran kao cjelina: različite funkcije kulture i kulturne politike - *zaštita kulturnih dobara, poticanje stvaralaštva i razvijanje kulturnog život* - shvaćaju se kao međusobno povezana i isprepletena područja djelovanja politike. Takav je pristup ne samo općeprihvaćen u naprednijim političkim sustavima, nego je i nužan s obzirom na specifična obilježja kulture i kulturnih funkcija. Zaštita baštine uvijek ostaje stvar prošlosti ukoliko nije povezana sa suvremenim, živim stvaralaštvom i novim interpretacijama, a isključivo inzistiranje na stvaranju novog, bez obraćanja pažnje na postojeće, dovodi do stvaranja kulture u vakuumu, kulture bez reference, što dovodi i do gubitka njezinog kritičkog i emancipacijskog potencijala. Konačno, i postojeća kulturna dobra i novo kulturno stvaralaštvo gube svoj smisao ako nisu izravno vezane uz kulturni život, i to ne samo na način da prepoznaju i odgovaraju na postojeće kulturne potrebe i interese, već, što je i važnije, da iniciraju nove.

Prijedlog ove politike utemeljen je na ideji *održivog razvoja*. Mnogobrojne međunarodne deklaracije, istraživanja i dokumenti nedvojbeno ukazuju na važnost kulture za održivi razvoj, jer upravo kultura oblikuje ono što podrazumijevamo pod razvojem i određuje ponašanje ljudi. Ideja održivog razvoja oblikovana je u drugoj polovici 1980-ih i definirana je kroz tri dimenzije odnosno stupa: ekonomski rast, društveno uključivanje i uravnotežen okoliš. Iako postoje razmišljanja da se pitanja kulture trebaju sagledavati samo unutar te tri dimenzije razvoja, sve su prisutnija stajališta koja ukazuju da takav pristup ne odražava složenost današnjeg društva. Svijet se danas ne suočava samo s ekonomskim, socijalnim i okolišnim izazovima, već i sa podjednako važnim kulturnim izazovima, kao što su kulturna raznolikost, pravo na slobodu izražavanja, pravo na sudjelovanje u kulturnom životu zajednice, razvoj kreativnosti i kvaliteta života.

Stoga brojni stručnjaci i institucije, uključujući UNESCO, pozivaju na eksplicitno uključivanje *kulture kao četvrtog stupa održivog razvoja*. U praksi se pokazalo da se kultura, ukoliko nije izričito uključena u razvojne politike, zanemaruje i pojednostavljeno instrumentalizira, pa smo skloniji ovom drugom, novijem pristupu. Tu se odnos kulture i razvoja sagledava dvojako: kao razvoj samog kulturnog sektora i kao uključivanje kulture u druge javne politike.

Javna politika se mora temeljiti na ideji održivog razvoja koja integrira dimenziju kulture u svoje razvojne politike i vidi kulturnu politiku kao jednu od prioritarnih javnih politika, kao četvrti stup održivog razvoja. Istovremeno, važno je i da se kulturna dimenzija uključi u druge javne politike, osobito one koje se odnose na obrazovanje, gospodarstvo, znanost, komunikacije, okoliš, socijalnu koheziju i međunarodnu suradnju.

“Kultura i razvoj su novo, inovativno i proaktivno područje održivog razvoja koje podrazumijeva ulaganje u kulturne djelatnosti, kulturne i kreativne industrije, zaštitu i održivo korištenje kulture baštine, održivi kulturni turizam, kao i u ljudska prava, jednakost, socijalnu pravdu i temeljne slobode. Takvim politikama omogućit će se

humaniji pristup rastu i razvoju koji će generirati pozitivne kulturne, socijalne i gospodarske ishode.” (UNESCO 2013)

1.2. Definicije kulture

Idealna, dokumentarna i socijalna

U poznatom tekstu “Analiza kulture” Raymond Williams kulturu vidi kao idealnu, dokumentarnu i socijalnu kulturu. *Idealna kultura* je stanje ili proces ljudskog usavršavanja u odnosu na određene apsolutne ili univerzalne vrijednosti koje prati proces intelektualnog, duhovnog i estetičkog razvitka. Williams nudi analizu idealne kulture kao otkrivanje i opisivanje onih vrijednosti koje kao da stvaraju bezvremeni poredak ili su pak neraskidivo vezane uz univerzalno ljudsko stanje. *Dokumentarna kultura* se odnosi na umjetničku i intelektualnu praksu: riječ je o djelima u kojima su detaljno i na različite načine zabilježene misli i iskustvo ljudi. Analiza dokumentarne kulture je kritička djelatnost kojom se vrednuju misli i iskustva, oblik i konvencije. *Socijalna kultura* predstavlja poseban način života u kojem se izražavaju vrijednosti i značenja umjetnosti i obrazovanja, ali i institucionalnog i svakodnevnog ponašanja. (Williams 2006:47)

U kasnijim tekstovima Raymond Williams piše o kulturi kao utopijskoj kritici, načinu života i umjetničkom djelovanju te njihovim odnosima. Kultura ne smije voditi prema samodostatnosti, unutrašnjoj i vanjskoj izolaciji. Horizontalni i vertikalni odnosi moraju biti uređeni, smisleno i kreativno komunikativni. Mnogo prije nego što odražava ili predstavlja društvene vrijednosti, kultura im mora biti konstitutivna, no istovremeno i autonomna.

Williams razlikuje i dominantnu, rezidualnu i novonastalu kulturu. On kulturni razvitak vidi kao kompleksnu dinamiku međudnosa različitih povijesnih elemenata koji su promjenjivi. Kulturni proces u svakoj epohi pokazuje dominaciju određene kulture koju treba analizirati s obzirom na interakcije koje uspostavlja s pokretima i tendencijama koji se razvijaju izvan dominante kulture. Povijesna dinamičnost kulture pokazuje da hegemonija dominante kulture može biti djelomično smanjena pod utjecajem rezidualnih (prošlih) ili novonastalih (budućih) kultura. *Rezidualno* kao ono što je formalno u prošlosti, a djelatno u sadašnjosti, nudi iskustva, značenja i vrijednosti koje preživljavaju iz ranijih vremena. Iako uglavnom elementi rezidualnog ostaju na svojevrsnom odstojanju od dominantnog kulturnog elementa, ipak u pojedinim slučajevima, kada se radi o ostacima koji su prošli selektivni postupak dominantne kulture, bivaju uključeni u glavna područja kulture. *Novonastale kulture* Williams definira kao područja novih značenja, vrijednosti, praksi, odnosa i vrsta koja su u stalnom procesu stvaranja. Dominantna kultura je na određeni način ovisna o uključivanju novonastalih kultura u svoj korpus, jer na taj način snaži svoju hegemoniju i potvrđuje legitimitet. Williams ukazuje na promjenjivost društvenog poretka posebno ističući da suvremena dominantna kultura u kapitalističkom društvu prodire znatno dalje i šire nego ikada prije i okupira široki dijapazon kulturnih procesa. (Vidović 2012:72-75)

Kultura identiteta

U knjizi “Ideja kulture” Terry Eagleton piše kako je kultura ideja o Drugome, čak i ako je pripisujemo sebi. Najkasnije od šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, kultura prije znači potvrdu a ne nadilaženje posebnog nacionalnog, seksualnog, etničkog ili regionalnog identiteta. Kultura identiteta je po Terryju Eagletonu nastavak politike drugim sredstvima: kultura kao identitet ne trpi univerzalnost ni individualnost, jer naprosto cijeni kolektivnu posebnost.

Slično marksizmu i postmodernizam je kulturu vidio kao polje stvarnog sukoba, a ne (zamišljenog) pomirenja, pa je tako kultura po Eagletonu postala dio diskursa političkog sukoba. "Tri oblika radikalne politike koji su prevladali na globalnom rasporedu tijekom nekoliko prošlih desetljeća - revolucionarni nacionalizam, feminizam i etnički sukob - kultura kao znak, slika, značenje, vrijednost, identitet, solidarnost i samoizraz puka su moneta političke borbe, a ne njezina olimpijska alternativa" (Eagleton 2002:51)

Nakon sudjelovanja u autoritativnom nadnacionalnom kulturnim modelu, raspada socijalističkog bloka i rata u bivšoj Jugoslaviji, kultura u Hrvatskoj se našla pred mnoštvom izazova. U novim društvenim i kulturnim odnosima između „tvrde“ kulturne politike koja se ponajprije brinula o zaštiti naslijeđa i „meke“ koja teži dijalogu i komunikaciji, ispitivanje i rekonstrukcija nacionalnih vrijednosti nametnulo se kao važno pitanje, no kulturna politika je istovremeno na različite načine odgovorila na kulturne poticaje sa Zapada. Rezolucija UNESCO-a o kulturnoj raznolikosti nije uostalom razdvajala pitanja decentralizacije, poticanja lokalnog kulturnog stvaralaštva i adekvatne zaštite povijesne, kulturne i intelektualne baštine od pitanja demokratizacije kulture, interkulturnog dijaloga i sprečavanja sukoba.

Visoka i niska kultura

Kao polje šire od ideologije i uže od društva (Eagleton 2002:52), kultura nudi socijalnu koheziju koja stabilizira moderna društva. Kultura postaje bitna u doba povijesnih i političkih kriza kao alternativa urušenim društvenim i političkim odnosima. Nakon dugog procesa "demokratizacije kulture", koji se temeljio na ideji što šireg pristupa tzv. elitnoj kulturi i boljoj društvenoj distribuciji kulturne potrošnje, u posljednje vrijeme se više inzistira na "kulturnoj demokraciji", odnosno na viđenju kulture kao procesa participacije u kulturnom stvaralaštvu i kulturnom životu. (Dragojević 2006:66-67).

Kultura je *hibridna i heterogena*, a ne monolitna jer su moderna društva danas fragmentarna, promjenjiva i isprepletena različitim vrijednostima. Stoga i u društvu supostoje različite društvene i kulturne vrijednosti, koje ne moraju nužno biti neprijateljske. Visoka kultura danas više nije samo kultura tradicionalne građanske umjetnosti, niti je sinonim za nekomercijalnost, kao što ni masovna kultura nužno ne simbolizira neradikalnost. Visoka kultura po Terryju Eagletonu danas nije samo reakcionarna, niti je sputana samo tržišnim mehanizmima, dok je popularna kultura često konzervativna. Granice između visoke i niske kulture ukinuli su sami umjetnički žanrovi, poput primjerice filmskih, nakon što su uspjeli predstaviti određen broj svima prihvatljivih remek djela. (Eagleton 2002:68) Komercijaliziranost i tržišna discipliniranost kulture upućuje proizvođače prema konzervativnim vrijednostima i antiinovacijskim postupcima. Tržište je najbolji mehanizam da i društvo i kultura istovremeno budu oslobođeni i duboko reakcionarni. Komercijalna kultura podržava mnoge vrijednosti visoke kulture koje inače prezire kao elitističke, ali uspijeva te vrijednosti umotati u prividno antielitističko pakovanje, što visokoj kulturi nikada nije polazi za rukom. Terry Eagleton naposljetku tvrdi "kako je razlikovanje visoko/nisko uglavnom preobraženo u hibridnu, sveprobojnu kulturu koja jednakomjerno širi svoj utjecaj u sve društvene enklave." (Eagleton 2002:150). Postmoderna kultura je, zaključuje Eagleton, besklasna jer je konzumerizam besklasna, no potrošnja besklasne kulture danas sve više postaje obilježje srednje klase.

1.3. Kulturna politika

U dokumentu "Hrvatska u 21. stoljeću. Strategija kulturnog razvitka" kultura je definirana kao "oblici umjetničkog i intelektualnog izražavanja, simboličkog društvenog identiteta, pripadnosti, ponašanja i običaja te industrijskih proizvoda, uključujući medijske, koji su namijenjeni provođenju slobodnog vremena i oblikovanju stavova", a kulturni razvoj kao "razvitak ljudskih interesa i djelovanja koji sve manje opterećuju fond prirodnih rezervi zemlje i postojeće kapacitete infrastrukture i naseljenog prostora, a istodobno potiču užitek u starim i novostvorenim, materijalnim i nematerijalnim vrijednostima koje putem umjetnosti, znanosti, obrazovanja te kulturnih igara i običaja stimuliraju privlačnost među ljudima."

Sanjin Dragojević u svojoj doktorskoj disertaciji tvrdi kako je konačni cilj kulturne politike stabilizirati ukupni kulturni sustav neke zemlje i aktivno pridonijeti njenom ukupnom razvoju, kao i povećanju kulturnog kapitala i to prvenstveno potporom kulturnog stvaralaštva. (Dragojević 2006:14). Kulturna politika mora osmisliti kulturni sustav kako bi omogućila primjereno odvijanje kulturnih djelatnosti i kulturnog života. Središnji termin kulturne politike, kulturna djelatnosti, područje je individualnog ili grupnog izražavanja i djelovanja za koje je potrebno trajno izdvajati ljudske, organizacijske, financijske, prostorne i informacijske resurse (Dragojević 2006:39).

Kulturna politika dakle aktivno osmišljava odnos pojedinačne i institucionalne prakse, što dovodi do razvoja kulturnih djelatnosti u širem kontekstu društvenog razvoja. Kako bi potaknula društveni napredak, kulturna politika promiče i promovira originalne i inovativne umjetničke ideje, kritički propituje ustaljene društvene i kulturne prakse i surađuje s drugim društvenim poljima, poput obrazovanja, znanosti, zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda, zaštite prirode, ekologije i ekonomije.

Tri razine kulturnog sustava, konceptualni, izvedbeni i organizacijski, dovode kulturu u konkretan odnos s javnom sferom. Javna politika omogućuje održivi razvoj kulturnih djelatnosti i kulturnog života jer je kultura *javno dobro* i središnje polje kontinuiranog redefiniranja identiteta neke zajednice. Kulturna politika svoje temeljne razloge nalazi prije svega u intrinzičnim vrijednostima kulture i umjetnosti, no surađujući s nositeljima drugih javnih politika, kulturna politika uvažava i druge društvene i ekonomske vrijednosti kulture, iako se kultura ne smije svesti na sekundarne društvene i ekonomske efekte, niti prepustiti nestabilnoj tržišnoj dinamici. *Ekonomiku kulturne* politike shvaćamo kao "sposobnost njenog ekonomiziranja ukupnim potencijalima i resursima zajednice kojoj je namijenjena", a ne kao primjenu "ekonomskih metoda i uvida na području kulture" (Dragojević 2006:80).

Kulturni sektor promatra se kao integriran dio gospodarske razvojne politike, ali i kao sektor čiji razvoj utječe na razvoj gospodarstva: u kulturnom sektoru se otvaraju radna mjesta, njeguju kreativnost i inovacije, potiče potrošnja u drugim sektorima, poput turizma i ugostiteljstva, što vodi prema gospodarskom rastu i progresivnoj transformaciji lokalne zajednice. Poticanjem stvaranja novih kulturnih proizvoda razvijaju se informacijske i komunikacijske tehnologije, što također dovodi do tehnološkog rasta i razvoja. Aktivno razvijajući kulturu, gradovi i države postaju gospodarski, intelektualni, društveni i znanstveni centri.

Kultura je mjesto otvaranja društvenih procesa i stvaranja društvene kohezije: kulturni kontakti, migracije, mobilnost i interkulturalni dijalog smanjuju društvenu nepravdu. Raznolikost i bogatstvo kulturne i povijesne baštine i potencijali suvremene kulture stvaraju uvjete za kulturnu razmjenu, toleranciju i kreativnost i oplemenjuju ljudske živote, društvenu zajednicu i gospodarstvo.

Kultura sudjeluje u borbi protiv društvenih nepravdi, isključenosti i siromaštva aktivno uključujući građane u društveni život, razvijajući specifične vještine i znanja. Kao mjesto stvaranja inovativnih i održivih modela suradnje, kultura se kao važan promotor ekološke održivosti, održivog urbanog razvoja i upravljanja uključuje u dugotrajnu borbu za uravnotežen okoliš.

Kulturna politika sudjeluje u neprestanom redefiniranju kulture koje se odvija u vlastitom dinamičnom razvoju i u odnosu prema društvenim okolnostima, aktivno razvijajući interkulturalne društvene mreže i odnose među pojedincima.

Raymond Williams je vidio kulturu kao zajedničko dobro i mrežu zajedničkih značenja, upozoravajući kako se u kulturi mora planirati što se može planirati, ali da je kulturu u bitnom smislu nemoguće planirati. Ono što se može planirati Sanjin Dragojević jednostavno sažima: "Kulturna politika treba uspostaviti uravnotežene i održive funkcionalne suodnose između kulturnog stvaralaštva, kulturnog života i kulturne potrošnje ili sudjelovanja s jedne strane, te korištenja kulturnih resursa (ljudskih, financijski, materijalnih i informacijskih) s druge". (Dragojević 2006:57)

1.4. Kultura u paradigmi održivog razvoja

Kulturna dobra su zakonski definirana kao javna dobra, odnosno resursi koji su od zajedničkog javnog interesa bez obzira na vlasništvo, privatno ili javno. Upravo zahvaljujući javnom interesu država ima pravo intervenirati te ograničiti slobodu raspolaganja kulturnim dobrom koje je u privatnom vlasništvu. Kulturna dobra i kulturna baština, baš kao i druga javna dobra, podjednako su važna za sve građane.

Umjetnička produkcija reflektira društvenu stvarnost i proizvodi značenja o toj stvarnosti – od individualne razine pa do političke i ekonomske stvarnosti. U stvaranju tog interpretiranoga okvira sudjeluje i kulturna baština, a i sama je medij te interpretacije. To je jedan od razloga zbog kojega je važno kulturnoj baštini omogućiti sudjelovanje u sadašnjosti. To se prije svega može postići dijalogom između kulturne baštine i suvremene umjetničke odnosno kulturne produkcije, ali i uključivanjem baštine u različite aspekte kulturnog života.

Koncept kulturnog kapitala sličan je konceptu prirodnih resursa jer predstavlja nasljeđe prošlosti. Dok su prirodni resursi prirodna ostavština, kulturni kapital rezultat je društvenog djelovanja, a i jedan i drugi treba očuvati. Sličnost je prisutna i kada razmišljamo o ekosustavu gdje je potrebno održavati prirodnu ravnotežu i kada razmišljamo o kulturom ekosustavu gdje je potrebno održavati ravnotežu između kulturnih vrijednosti i suvremenih potreba. Raznolikost koja je važan koncept u prirodnim ekosustavima jednako je važna i u razmišljanju o kulturi.

Suvremeno shvaćanje prošlosti kao dio opće paradigme održivog razvoja, povezuje ekonomski razvoj i održivost okoliša, kojemu pripada i kulturni okoliš. Održiv razvoj je paradigma koju i čine dvije ideje: ideja ekonomskog razvoja kao kontinuiranog ekonomskog rasta unutar sustava koji bi barem donekle trebao biti samoodrživ te ideja o održivom okolišu koja se bavi očuvanjem resursa i vrijednosti kako bi se održao postojeći ekosustav. U ideji očuvanja resursa sadržana je ideja kulturnog kapitala koji se temelji na vrijednosnom sustavu unutar kojega kultura i kulturna baština imaju visoku vrijednost. Kultura pronalazi svoje mjesto i dobiva svoju vrijednost unutar opće paradigme održivog razvoja.

Paradigma održivog razvoja ugrožena je ekonomskom paradigmom koja odbacuje ideje održivog razvoja i razara vrijednosni sustav unutar kojega su povijest i kultura prepoznati

kao važni elementi našeg okoliša. Kultura i druga područja djelovanja koja imaju neke dodatne vrijednosti osim one ekonomske, prisiljene su uklopiti se u dominantnu ekonomsku paradigmu i pronaći način kako bi zadržali vrijednost unutar samog ekonomskog sustava. Kulturna baština se u ekonomiji tretira kao kapitalna imovina, no osim ekonomske, ona ima i kulturnu vrijednost koju ekonomske i razvojne teorije moraju uključiti u svoje analize i projekcije.

Procjena ekonomske vrijednosti nikada se ne tiče izravno samog kulturnog dobra ili prakse, već i njezine funkcije unutar socioekonomskog sustava. Kada je vrijednost kulturnog dobra ili prakse neupitna i kada su njezino održavanje, restauracija, prezentacija od civilizacijskog ili društvenog značaja, onda je ekonomska vrijednost u drugom planu. To je situacija u kojem su kulturna i ekonomska vrijednost ravnopravne i u kojoj kulturne karakteristike mogu odrediti naš odnos prema kulturnom dobru ili praksi bez obzira na procjenu ekonomske vrijednosti.

Održivi razvoj kulturne baštine

Posebno važno je kulturnu baštinu sagledavati unutar teorije održivog razvoja. Slično kulturnoj baštini i teorije održivog razvoja se bave prirodnim nasljeđem i mogućnostima prijenosa tog nasljeđa budućim generacijama, ali isto tako u sebi sadržavaju i ekonomsku komponentu istražujući mogućnost korištenja prirodnih resursa i njihovu ekonomsku isplativost. Upravo zbog čitavog niza paralela koje je moguće povući između koncepta prirodnih resursa i kulturnog kapitala danas se koncepcija održivog razvoja, koja je osmišljena za potrebe promišljanja o prirodnim resursima, primjenjuje i na kulturnu baštinu.

Kada govorimo o prirodnim resursima održivi razvoj pretpostavlja upravljanje na način koji osigurava potrebe sadašnje generacije, a da se ti resursi ne kompromitiraju za potrebe budućih generacija. Drugi važan element je princip izbjegavanja riskantnih odluka, odnosno odluka koje imaju ireverzibilne konzekvence, kao što je nestanak biljne ili životinjske vrste.

Oba ova principa relevantna su i za kulturnu baštinu i za kulturnu održivost. Kulturni kapital, materijalni i nematerijalni, koji je sadržan u kulturnoj baštini naslijeđen je od prošlih generacija i mi ga moramo proslijediti budućim generacijama, pa je međugeneracijska solidarnost i pravednost neizbježan kriterij. Upravljanje kulturnom baštinom uvijek je suočeno s dugoročnim implikacijama i to u svim svojim aspektima, od odluka o načinima restauracije i konzervacije pa do odluka o njezinim suvremenim funkcijama odnosno upotrebi. Isto tako princip o izbjegavanju rizika nužan je, jer jednom uništena jedinstvena kulturna baština ne može biti zamijenjena.

U razmatranjima o održivosti prirodnih resursa nametnule su se paradigme slabe održivosti i jake održivosti. U paradigmi *slabe održivosti* postoji mogućnost kompenzacije ograničenih prirodnih resursa novostvorenim kapitalom odnosno zamjene prirodnih resursa novostvorenim fizičkim kapitalom - uključujući i ljudski kapital - sve dok ta zamjena predstavlja zadovoljavajuću kompenzaciju za buduće generacije. U paradigmi *jake održivosti* ne postoji mogućnost zamjene prirodnih resursa novostvorenim kapitalom. Ovaj potonji pogled deriviran je iz resursa nužnih za održavanje života kao što su voda, zrak i zemlja.

Jasno je da je potonja varijanta održivosti prikladnija za primjenu na kulturnu baštinu. Unatoč tome što se sve ekonomske funkcije i ekonomska vrijednost kulturnog kapitala mogu zamijeniti novostvorenim kapitalom, sama kulturna vrijednost je nezamjenjiva zato što niti jedna forma kapitala ne može ostvariti isti tip vrijednosti tj. nemoguće je zamijeniti

historijski, estetski i simbolički sadržaj kulturnog kapitala. Naravno, ovaj zaključak ne znači ujedno da ćemo očuvati sve što ima makar i minimalnu kulturnu vrijednost. Takav pristup predstavlja fenomen *konzervacionizma*, koji je zapravo jedna od krajnosti, i koji sadrži paradoks da njegova primjena, odnosno nekritičke odluke o očuvanju kulturne baštine, dovodi kulturnu baštinu u opasnost. Druga krajnost, koja također ugrožava kulturnu baštinu jest temeljenje odluka isključivo ne *ekonomskim parametrima* koji počivaju na efikasnosti, konzumaciji i razmjeni. Zbog toga je primjena koncepcije održivog razvoja moguća formulacija koja pomiruje ekonomsku i konzervatorsku logiku uvažavajući autonomnost standarda i parametara svake od njih. Koncepcija održivosti usmjerena je ograničavanju dvaju krajnosti – devastacije kulturnih dobara i grube, kratkoročne ekonomske eksploatacije koja trajno ugrožava kulturnu baštinu, ali i konzervacionizma koji također trajno ugrožava očuvanje kulturnih dobara.

1.5. Kulturna politika u međunarodnom okviru

Općom deklaracijom o ljudskim pravima propisana su temeljna kulturna prava koja se razrađuju kroz različite druge dokumente Ujedinjenih naroda, od koje su danas najvažniji Opća deklaracija o kulturnoj raznolikosti (2001), Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnog izričaja (2005) koju je Hrvatski sabor usvojio 2006. godine, Rezolucija 54/166. Kultura i razvoj (2010) te Deklaracija iz Hangzhoua. Smještanje kulture u središte politika održivog razvoja (2013).

Dokumenti Ujedinjenih naroda u centar stavljaju *kulturnu raznolikost* kao zajedničko naslijeđe čovječanstva. Kulturna raznolikost je neophodna za koheziju društava te omogućuje ekonomski, intelektualni, duhovni i emotivni razvoj. Svaki pojedinac posjeduje svoja kulturna prava koja čine sastavni dio univerzalnih, nedjeljivih i međusobno povezanih ljudskih prava. Sloboda izražavanja, medijske slobode, višjezičnost, mogućnosti pristupa umjetnosti, znanstvenom znanju, tehničkom znanju te pristup svim sredstvima izražavanja i širenja su jamac kulturne raznolikosti.

Kultura se promatra i kao temeljna komponenta održivog razvoja. Ona snažno doprinosi ekonomskom razvoju, društvenoj stabilnosti i zaštiti okoliša jer predstavlja područje različitih aktivnosti (materijalna i nematerijalna baština, različiti umjetnički izričaji, kulturne i kreativne industrije, itd.). Kultura obuhvaća znanja, značenja i vrijednosti koji utječu na sve aspekte ljudskih života te, kao takva, kultura određuje način kako ljudska bića žive i kako se integiraju na lokalnoj i globalnoj razini. Kulturna se djelatnost promatra kao sustav vrijednosti te kao resurs i okvir za pokretanje održivog razvoja. Kultura je shvaćena kao globalno i lokalno dobro te izvor kreativnosti i ukupne obnove društva.

Proces priključenja Hrvatske Europskoj uniji nije bitno utjecao na kulturni sustav. Na razini Europske unije ne postoji čvrst regulatorni okvir koji bi se odnosio na kulturu pa se u pitanju kulturnih politika slijedi načelo supsidijarnosti. Takav stav počiva na političkom konceptu tzv. *kulturne iznimke* (franc. l'exception culturell) koji je 1994. godine uveden u Opći sporazum o carinama i trgovini (eng. General Agreement on Tariffs and Trade - GATT) kojim se potvrđuje da se kulturna dobra i usluge na tržištu ne tretiraju kao drugi komercijalni proizvodi te da se kao takvi isključuju iz međunarodnih trgovinskih ugovora i sporazuma. Na taj se način ističe suverenost država u ograničavanju slobodne trgovine kako bi tako mogle zaštititi i promicati svoje umjetnike i druge elemente svoje kulture.

Takva pozicija kulture potvrđuje se i u UNESCO-ovoj Konvenciji o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja iz 2005., koju je prihvatilo 148 članica UN-a, odnosno sve članice osim SAD-a i Izraela. Konvencija, kao međunarodni pravno obvezujući sporazum, među ostalim potvrđuje izuzimanje kulture iz međunarodnih trgovinskih ugovora. Međutim, SAD i njihova kulturna industrija, koja funkcionira po sasvim

drugačijem modelu od europskih zemalja i koja dominira na globalnom tržištu, neprekidno ulažu napore da ospori takvu posebno zaštićenu poziciju kulture. Aktualni pregovori između EU-a i SAD-a o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu (Transatlantic Trade and Investment Partnership - TTIP) nova su prijetnja ne samo kulturi već i mnogim drugim javnim sustavima (primjerice zdravstvo, obrazovanje, upravljanje vodama), budući da se traži njihovo uključivanje u tzv. slobodno tržište kako bi se ono otvorilo američkim tvrtkama. Prema aktualnim zaključcima službenih tijela Europske unije, kultura, uključivši i audiovizualne djelatnosti, trebala bi i dalje zadržati status iznimke, no konačne odluke još nisu donesene.

Iako većina pitanja iz domene kulturnih politika ostaje u nadležnosti zemalja članica, Matriškim ugovorom iz 1993. godine kultura je ipak prepoznata kao jedna od važnih elemenata izgradnje Europske unije, a članak 151 regulira kulturne aktivnosti na europskoj razini.

Na temelju tog ugovora 2007. godine definirana je i Europska agenda za kulturu (eng. European Agenda for Culture) koja ukazuje na važnost kulture u razvoju Europske unije te ističe tri ključna cilja:

1. promicanje kulturne raznolikosti i međukulturnog dijaloga;
2. promicanje kulture kao katalizatora kreativnosti u okviru Lisabonske strategije;
3. promicanje kulture kao vitalnog elementa u međunarodnim odnosima Europske unije.

Agenda ujedno ističe i ulogu organizacija civilnog društva koje djeluju u području kulture te ih navodi kao dionike koje treba uključiti u procese kreiranja kulturne politike.

Na temelju Agende, krajem studenog 2014., Vijeće Europske unije, usvojilo je novi Plan rada za kulturu (2015. - 2018.), u kojem su istaknuta četiri prioriteta:

1. Pristupačna i inkluzivna kultura
2. Kulturna baština
3. Kulturni i kreativni sektori: kreativne ekonomije i inovacija
4. Promicanje kulturne raznolikosti, kulture u vanjskim odnosima EU i mobilnosti.

Ti su prioriteti dopunjeni sa dva horizontalna prioriteta: digitalni pomak i statistika. U zaključcima sastanka Vijeća naglašeno je da se pažnja usmjerava temama koje predstavljaju jasnu dodanu vrijednost za EU i koji potiču suradnju među sektorima.

Vijeće je usvojilo i zaključke o *participativnom upravljanju kulturnom baštinom*, pozivajući zemlje članice da promiču aktivnije uključivanje civilnog društva i privatnog sektora u upravljanju kulturnom baštinom, na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. Kulturna baština jedan je od prioriteta novog Plana rada za kulturu, i to kao javno dobro, zajednički resurs koji zahtijeva kolektivnu odgovornost. Uključivanje svih zainteresiranih strana u donošenje odluka, planiranje, provedbu, praćenje i evaluaciju politika i programa kulturne baštine može povećati javnu svijest o vrijednostima koje ona predstavlja, povećati transparentnost i odgovornost u korištenju javnih resursa te izgraditi povjerenje između građana i javne vlasti.

2. ANALIZA STANJA

2.1. Ključni problemi

Ideološke komponente u kulturnoj politici u Hrvatskoj mijenjale su se u posljednjih dvadesetak godina. U devedesetim godinama je dominirala kulturna politika zaštite nacionalnog identiteta da bi se kasnije, pod utjecajem europskih trendova, krenulo prema otvorenijim koncepcijama kulturne politike. Današnja kulturna politika donekle je "nečista" kombinacija različitih, ponekad nespojivih vizija i modela, što dovodi do niza problema, od kojih izdvajamo najvažnije:

1. Politički utjecaj na donošenje odluka o financiranju kulture i upravljanju javnim ustanovama je očigledan, dok je sudjelovanje umjetnika, stručnjaka, profesionalaca uglavnom simbolično. Javna rasprava o pitanjima kulturne politike, kao i strukturirani dijalog između javnih vlasti i dionika u kulturi, najčešće izostaje.
2. Kulturni život je visoko institucionaliziran - dominiraju nacionalne i velike javne institucije, dok se zanemaruje razvoj manjih institucija i drugih oblika djelovanja, poput samostalnih umjetnika, umjetničkih organizacija, udruga i poduzeća kulturnih industrija.
3. U prvom su planu fiksni i infrastrukturni troškovi, dok je podrška kulturnim programima u drugom planu, što znači da su sekundarna i strateška pitanja razvoja umjetnosti i kulturnog stvaralaštva općenito, kao i pitanja distribucije i razvoja kulturnih kompetencija, a istovremeno izostaje kvalitetna evaluacija.
4. Tradicionalne umjetničke forme i reprezentativni programi su u fokusu kulturne politike, dok je poticanje novih umjetničkih i kulturnih praksi na rubu interesa.
5. Zanemarena je i šira društvena uloga kulture, što se vidi u slaboj potpori društveno angažiranom djelovanju i programima društvenih skupina za koje postoji rizik isključivanja i marginalizacije.
6. Iako su učinjeni određeni napor za uspostavljanjem intersektorskih suradnji, povezivanje kulture s drugim društvenim i gospodarskim djelatnostima slabo je i sporadično.
7. Pitanje razvoja kulturnih kompetencija u sustavu školstva i dalje ostaje izazov kulturne politike, premda su u posljednje vrijeme uvedene određene promjene; pitanje profesionalnog obrazovanja u kulturi - umjetničko obrazovanje, upravljanje u kulturi i kulturni menadžment - slabo je prisutno u kulturnoj politici.
8. Kad se bavi baštinom, kulturna politika se prvenstveno bavi pitanjima zaštite, a manje problemima održivog korištenja baštine i dugoročnog ulaganja u njezino održavanje.
9. Međunarodna kulturna suradnja prvenstveno je orijentirana na jednokratna gostovanja, dok je ulaganje u dugoročne razvojne programe zanemareno; tema razvoja suradnje u regiji jugoistočne Europe niti je dovoljno prisutna ni osmišljena.
10. U sustav zakonodavstva uvedene su brojne pojedinačne promjene, no ukupni zakonodavni okvir, osobito onaj kojim se određuje djelovanje javnih ustanova te direktno i indirektno financiranje kulture nije prilagođen stvarnim potrebama kulturnog razvoja.

Kulturni sustav u Hrvatskoj je u određenoj mjeri decentraliziran, što pokazuje odnos lokalnih i županijskih ustanova (426) i ustanova na državnoj razini (64). Sličan odnos vidljiv je i na razini proračuna: Ministarstvo kulture 41%, lokalna i regionalna uprava i samouprava 59% (od čega Grad Zagreb 21%). Iako tijela javne vlasti na državnoj razini -

Ministarstvo kulture, Vlada i Sabor - zakonskim propisima određuju osnovne okvire djelovanja, županijska i lokalna razina vlasti ima širok prostor određivanja vlastite kulturne politike. One mogu samostalno definirati svoje strategije kulturnog razvoja i određivati svoje javne potrebe u kulturi, odnosno odlučivati o financiranju te neovisno upravljati onim ustanovama kojima su osnivači. Stoga je u propitivanju javne politike za kulturu nužno sagledavati obje razine provedbene politike, a potom postupno uključivati i nadnacionalni kontekst kulturne politike koji se u ovom dokumentu zasebno analizira.

2.2. Demokratizacija u kulturi

Kulturna politika na svim razinama fokusirana je na sebe i unutarnju preraspodjelu moći i resursa, a njezino definiranje i provedba gotovo je isključivo stvar odlučivanja političara. Provedba takve politike vide su u alokaciji sredstva - programskom financiranju i financiranju plaća i materijalnih troškova - te raspoređivanju upravljačkih kadrova na mjesta ravnatelja i članova upravnih vijeća javnih ustanova. Ti instrumenti poslužili su za stvaranje odnosa u kulturi koje prepoznajemo kao kliještaličke i oportunističke, a kojima je prožet čitav sustav.

Sudjelovanje u donošenju odluka

Javne rasprave o temeljnim i strateškim pitanjima važnim za razvoj kulture ni na jednoj razini se ne provode sustavno. Takve su rasprave uglavnom svedene na povremene skupove koje rijetko organiziraju javne ustanove, a puno češće nezavisne organizacije. Tijela javne vlasti odgovorna za provođenje javnih politika rijetko organiziraju javne skupove na kojima bi se raspravljalo o njihovim politikama i programima. Izuzetak su nova nezavisna javna tijela zadužena za pojedine sektore, poput Hrvatskog audiovizualnog centra i Zaklade "Kulture Nova".

Savjetovanja o legislativnim promjenama provode se u skladu sa zakonom, no isključivo na formalnoj razini, bez realnog utjecaja na sadržaj odluka. Odluke o financiranju kulturnih programa se uglavnom objavljuju, no podaci o financiranju redovne djelatnosti ustanova nisu na jasan i učinkovit način javno dostupni. Premda je, prema riječima Povjerenice za informiranje Anamarije Muse, bilo određenih problema vezano uz transparentnost rada Ministarstva kulture, nakon intervencija Povjerenice, Ministarstvo se discipliniralo i počelo postupati po zakonu.

Stručna javnost se rijetko konzultira pri donošenju kulturnih strategija. Ne postoje jasno i jednoznačno definirani načini savjetovanja, a postojeća stručna tijela nisu dovoljno uključena. Primjerice, kulturna vijeća Ministarstva kulture u pravilu ne sudjeluju u definiranju ukupne kulturne strategije, iako je zakonski propisano da se ona osnivaju, među ostalim i "radi predlaganja ciljeva kulturne politike i mjera za njezino provođenje" i zbog "ostvarivanja utjecaja kulturnih djelatnika i umjetnika na donošenje odluka važnih za kulturu i umjetnost". Uloga kulturnih vijeća svedena je na definiranje kriterija za financiranje programa, koja vijeća Ministarstva donose samostalno dok u gradovima i županijama ta praksa varira, te na predlaganje programa za financiranje, pri čemu o financiranju programa odluku donosi ministar, odnosno nadležna tijela regionalne i lokalne uprave.

Financiranje

Odlučivanje o programskom financiranju minimalno je demokratizirano. Ono se provodi putem javnih poziva te kroz sustav kulturnih vijeća, tijela koje čine nezavisni stručnjaci. Iako su ta vijeća primarno zamišljena kao nezavisna tijela, njihove članove - čija je uloga

isključivo savjetodavna - imenuje politika. Konačne odluke, sukladno ili ne preporukama vijeća, donosi za to nadležno političko tijelo (ministar, županijske skupštine, lokalna vijeća), na prijedlog administracije. Sustav financiranja programa samo je donekle transparentan. Naime, objavljuju se konačne odluke o dodijeljenim sredstvima pojedinim programima na godišnjoj razini, međutim nikada se ne objavljuju godišnji izvještaji o doista utrošenim sredstvima. Isto tako, revizije poslovanja ustanova provode se rijetko i sporadično, a ozbiljna programska evaluacija gotovo u potpunosti nedostaje.

Kada je riječ o donošenju odluka o financiranju kulture, odluke koje se tiču financiranja redovne djelatnosti ustanova, poput plaća i redovnih materijalnih troškova, uopće nisu predmet stručne ili bilo kakve druge rasprave ili analize, već su unaprijed definirane na drugim razinama političkog odlučivanja, bez pretjeranog odstupanja od utvrđenih pozicija pojedinih ustanova. Informacije o sredstvima dodijeljenim za redovnu djelatnost pojedinim ustanovama uglavnom se ne objavljuju.

Određeni pomaci napravljeni su u nekim kulturnim djelatnostima, gdje ne postoji snažna dominacija javnih ustanova, odnosno u kojima dominira aktivnost nezavisnih aktera. Tu prije svega mislimo na audiovizualnu djelatnost i aktivnosti organizacija civilnog društva koje djeluju na području suvremene umjetnosti i kulture. Upravo su se te skupine, nezavisno jedna od druge, organizirale i kontinuirano radile na predlaganju, zagovaranju i implementaciji konkretnih mjera usmjerenih poboljšanju financiranja u kulturi. Tako je Hrvatski audiovizualni centar primjer uspješne decentralizacije odlučivanja u kulturi, odnosno primjene tzv. "arms'-length" principa, prema kojem odluke donose nezavisni stručnjaci i gdje su u odlučivanje uključeni svi relevantni akteri u sektoru, osim politike. Drugi je primjer provedbe istog principa Zaklada "Kultura nova", koja kao autonomno tijelo funkcionira kao komplementarna i nadopunjujuća mjera u sustavu financiranja kulture u svrhu stabilizacije i razvoja organizacija civilnog društva na području suvremene kulture i umjetnosti.

Upravljanje institucijama

Iako bi prema zakonu ustanovama u kulturi trebala upravljati upravna vijeća koja su autonomna, ona zapravo funkcioniraju kao produžena ruka politike. Naime, kako je i zakonom utvrđeno, većinu članova kulturnih vijeća izravno imenuje ministar kulture, odnosno predstavnička tijela regionalne i lokalne uprave, dok su stručni djelatnici ustanova, odnosno umjetničko osoblje u manjini. Ravnatelje državnih ustanova izravno imenuje ministar, dok ravnatelje regionalnih i lokalnih ustanova imenuju predstavnička tijela županija ili gradova, a na prijedlog upravnog vijeća. Dakle, ključna upravljačka tijela javnih ustanova pod izravnom su kontrolom politike. Kultura u Hrvatskoj, što se tiče javnog sektora, daleko je od proklamirane ideje slobodnog i autonomnog djelovanja, kakva se na primjer i formalno i praktično uvažava u sustavu znanosti.

Imenovanje vodećih ljudi u institucijama je tema za koju vlada veliki interes i kulturne javnosti i medija. Pitanje kadroviranja postalo je preokupacija većine aktera unutar javnog kulturnog sustava, kako onih koji kadroviraju, tako i onih koje se kadrovira, što je izravna posljedica opisanog zakonodavnog okvira. Tako se stvaraju netransparentne mreže klijentelističkih odnosa, fiksiraju se pozicije pojedinaca, te se potiče oportunističko i nekritičko djelovanje. Sustav postaje nepropustan i gotovo nedodirljiv - rad javnih ustanova nije predmet kritičkog propitivanja, a istovremeno brojni umjetnici i kulturni djelatnici, osobito oni mlađih generacija, ne dobivaju priliku. Takvi odnosi nisu ekskluzivno obilježje javnih institucija, već se prenose kao način djelovanja u različite sfere sustava, uključujući i strukovna umjetnička udruženja.

Klijentelizam i oportunitizam temeljni su problemi kulture u Hrvatskoj. Oni su uzrok tome što brojne javne kulturne institucije gube svoju umjetničku i društvenu važnost. Stvarajući takve odnose kultura samu sebe dovodi u opasnost izolacije.

Za sada nema sustavnog pomaka u iniciranju drukčijeg modela upravljanja javnim ustanovama. Međutim, ipak se ističe prvi i za sada jedini primjer javno-civilnog partnerstva u kulturi, odnosno ustanova Pogon – Zagrebački centar za nezavisnu kulturu i mlade koju su zajednički osnovali i o kojoj zajednički odlučuju gradska uprava i savez organizacija civilnog društva. To je važan primjer koji pokazuje kako se upravljanje ustanovama u kulturi može demokratizirati.

2.3. Visoko institucionaliziran sustav

U kulturnom sustavu u Hrvatskoj jasno je postavljena razlika između institucionalnog (javnog) i neinstitucionalnog (nezavisnog, privatnog) kulturnog sektora. Ovo razlikovanje je prije svega formalno-pravne prirode, ali je dalekosežno budući da utječe na organizacijske oblike, modele distribucije, način produkcije i izvore financiranja. Institucionalni kulturni sektor čine one organizacije kojima su osnivači i vlasnici država ili jedinice lokalne samouprave, čiji se organizacijski troškovi, uključujući i plaće umjetničkog i tehničkog osoblja, automatizmom pokrivaju iz proračuna te čiji zaposlenici imaju status javnih službenika. Neinstitucionalni kulturni sektor čine one organizacije i pojedinci kojima su osnivači privatne osobe, koje djeluju na profitnoj ili neprofitnoj osnovi, i koje svoj financijski status rješavaju prihodima od vlastite djelatnosti, donacijama i sponzorstvima, a programe temeljno financiraju putem javnih natječaja iz sredstava lokalnog i državnog proračuna. Kulturni sustav u Hrvatskoj pogoduje ustanovama jer razdvaja financiranje organizacijskih troškova od financiranja kulturnih programa pri čemu država i jedinice lokalne samouprave nemaju niti zakonsku mogućnost neinstitucionalnom sektoru financirati organizacijske troškove.

Dominacija velikih institucija i tzv. visoke kulture

Većina ukupnih sredstava u kulturi (53%) ulaže se u redovnu djelatnost (plaće i materijalni troškovi) javnih ustanova. Ulaganje u programsku djelatnost na nacionalnoj razini je 57%, a na lokalnoj samo 39% (što je posljedica decentralizacije vlasništva nad ustanovama).

Fokusiranje kulturne politike na očuvanje sustava javnih institucija, rezultat je i dominantne ideje o reprezentativnoj funkciji kulture, kako u smislu očuvanja nacionalnog identiteta tako i u smislu promoviranja etablirane kulture. Nacionalne i velike institucije koje se mogu smatrati čuvarima tzv. visoke kulture u centru su interesa, o čemu govori i podatak da samo kazališne i muzejsko-galerijske ustanove zauzimaju 49% ukupnih sredstava za financiranje redovne djelatnosti u kulturi.

Institucije čija je temeljna svrha omogućiti što širu dostupnost kulture (centri za kulturu i javne knjižnice), za razliku od nekih drugih tzv. tranzicijskih zemalja, u Hrvatskoj su ostale očuvane, no njihova programska djelatnost i razvoj novih aktivnosti kulturne medijacije u velikoj su mjeri onemogućeni. Centri za kulturu su tijekom promjena devedesetih godina ostali bez velikog dijela programskih sredstava kojima su poticali kulturno stvaralaštvo, često i ono novo i inovativno.

Izvan sustava institucija djeluje niz društava posvećenih aktivnoj participaciji u kulturnom životu koji su obuhvaćeni pojmom kulturni amaterizam. Međutim i to polje djelovanja

karakterizira izrazito tradicionalističko shvaćanje kulture i obilježava ga zatvorenost, nepropusnost za nove ideje i inicijative.

Institucije čija je temeljna svrha bila pružanje prilike za rad mladim umjetnicima te stvaranje novih publika i sudionika kulturnog života su iz političkih razloga ili ukinute (npr. Omladinski kulturni centar u Zagrebu), ili bitno devastirane (npr. djelatnost kulture unutar studentskih centara), ili pak nikad dovršene (npr. Dom mladih u Splitu).

Nezavisna kultura

Ulogu tih izgubljenih institucija, kao i neke druge javne uloge koje su institucije tzv. elitne kulture zapustile, pokušavaju preuzeti organizacije civilnog društva, ali s neusporedivo manjim mogućnostima zbog iznimno oskudnih resursa kojima raspolažu. Svojim radom te organizacije kontinuirano afirmiraju suvremene kulturno-umjetničke trendove koji su u hrvatskoj javnosti nedovoljno poznati. Poticanjem interakcija između umjetničkog, kulturnog, tehnološkog, političkog i društvenog polja, postale su ključni nositelji sociokulturnog kapitala i važni partneri u razvoju kulture, ali i društva u cjelini. Svojim djelovanjem one stvaraju novi prostor društvenog angažmana, provode intersektorsko povezivanje te uspostavljaju nove modele umrežavanja. Aktivno djeluju i na međunarodnoj razini, a njihova brojnost i raznovrsnost svrstali su hrvatski civilni kulturni sektor među najdinamičnije u Europi.

Potpuno stigmatizirane od države 1990-ih, ove organizacije od 2000. na ovamo ipak bivaju djelomično prepoznate od sustava, budući da se na nacionalnoj i postupno na lokalnim razinama otvaraju pozicije za, doduše uglavnom vrlo skromno, financiranje njihovih programa, dok je pitanje osiguravanja temeljnih resursa za njihovo djelovanje (prostor, ljudi, tehnika i drugi materijalni resursi), za razliku od javnih ustanova, ostavljen izvan dosega kulturnih politika. Iako ne postoje ujednačeni službeni statistički pokazatelji, detaljnim analizama programa javnih potreba u kulturi može se utvrditi kako se i većina programskih sredstva dodjeljuje javnim ustanovama, osim u onim djelatnostima u kojima gotovo da i nema javnih ustanova (npr. suvremeni ples, inovativne kulturne i umjetničke prakse, izdavaštvo). Tako na primjer prema Odobrenim programima Ministarstva kulture za 2014. godinu, u djelatnosti Dramska umjetnost - profesionalna kazališta samo oko 15% ukupnih sredstava ulaže se u programe u nezavisnoj produkciji. Redovni program institucija, koji uključuje produkcije i izvedbe predstava, financira se s 12 milijuna kuna, od čega se polovica dodjeljuje za programe Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu (uz 70-ak milijuna koje se HNK-u dodjeljuju izravno iz proračuna). Istovremeno, za nezavisne produkcije dodjeljuje se samo oko milijun kuna. Slična situacija pokazat će se analizira li se financiranje javnih potreba u kulturi na lokalnim razinama. Posljedice su naročito vidljive zadnjih nekoliko recesijskih godina kada su najveća proračunska rezanja poduzeta upravo na stavkama financiranja neinstitucionalnih programa, posebice na subnacionalnim razinama, što sustavno ugrožava rad organizacija civilnog društva i prijeti njihovoj egzistenciji.

Negativne posljedice takvih trendova djelomično su ublažene za manji dio udruga u kulturi, koje pored kulturnih aktivnosti razvijaju i niz aktivnosti u cilju demokratizacije društva. Upravo zbog toga one dobivaju potpore Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Međutim najznačajniji je pomak napravljen osnivanjem Zaklade "Kultura nova", čija je osnovna svrha promicanje i razvoj civilnog društva na području suvremene kulture i umjetnosti. U okviru javnih natječaja, koji slove za najtransparentnije u sustavu kulture, "Kultura nova", daje potpore organizacijama civilnog društva i njihovim programima. Taj sustav potpora nadogradnja je postojećem sustavu programskog financiranja iz javnog proračuna te razvija komplementarne programe podrške koji ne postoje drugdje u sustavu. Zaklada obavlja i vrlo važnu funkciju kroz svoje razvojne programe provodeći obrazovne aktivnosti, relevantna istraživanja i međunarodne projekte. Projekti Kulture

nove uključeni su i u program Europskog socijalnog fonda. Programi potpore i djelovanje Zaklade financira se iz dijela prihoda od igara na sreću i nagradnih igara, no trenutno raspoloživa sredstva nisu dovoljna kako bi Zaklada mogla u potpunosti ostvarivati svoju svrhu.

Unutar sustava stvorena je određena propusnost za inicijative koje dolaze izvan institucionalnog polja i koje bitno doprinose kulturnom pluralizmu, raznolikosti, inovaciji u umjetnosti, interdisciplinarnom pristupu i jačanju društvenog angažmana u kulturi. Nositelji tih trendova su udruge i umjetničke organizacije koje djeluju na polju suvremene umjetnosti i kulture te različite produkcijske kuće i drugi akteri u polju temeljnih kulturnih industrija. Upravo njihovo djelovanje kulturna politika mora prepoznati i iznaći mehanizme snažnije potpore njihovom razvoju.

Integrirani i nezavisni profesionalci

Nezavisni profesionalci uglavnom pripadaju neinstitucionalnom kulturnom sektoru, ali zahvaljujući anomalijama kulturnog sustava događa se da rade i u institucionalnom, iako njihove inovacije još nisu postale dijelom uobičajenih konvencija. Integrirani profesionalci svoje mjesto pronalaze pak u oba sektora – u institucionalnom su dominantni, dok je situaciju u neinstitucionalnom sektoru teško procijeniti u smislu dominantnih estetskih vrijednosti. Unatoč tome možemo reći da je pritisak konvencionalnog umjetničkog svijeta takav da putem različitih mehanizama, od kojih su ključni sustav odlučivanja o alokaciji financijskih sredstava u kulturi i kontrola prostora, ne ostavlja puno mjesta za djelovanje nezavisnih profesionalaca. Pa ipak, njima se otvara prostor kada djeluju na valovima neke nove kulturne konjunktura, koja se razvija na međunarodnoj razini, i koja onda predstavlja pritisak ka promjeni umjetničkih konvencija na širem internacionalnom prostoru.

Dvije podjele nastale su na temelju dvije različite grupe kriterija i otuda često prisutna konfuzija u terminologiji, u svakom slučaju bilo bi posve pogrešno poistovjetiti ove dvije podjele, od kojih je jedna relacijska - integrirani i nezavisni profesionalci - i koja opisuje položaj umjetnika u odnosu na organizirani umjetnički svijet, dok je druga pravna - institucionalni i neinstitucionalni sektor - i opisuje pravni status aktera tj. uspostavlja jasnu razliku s obzirom na pravne stečevine.

Integrirani profesionalci, koji ne samo da čine jezgru konvencionalnog umjetničkog svijeta nego se između njih može povući znak jednakosti, u Hrvatskoj se formiraju uglavnom u institucionalnom sektoru. One profesije za koje postoji formalno obrazovanje karakterizira profesionalna zaštita koja se u institucionalnom sektoru očituje kroz propisane formalne uvjete za obavljanje određenog posla. Naravno, prisutno je i mnoštvo zaobilaženja ovih formaliziranih uvjeta jer radi se o profesijama u kojima je profesionalna zaštita daleko slabija negoli recimo među odvjetnicima. One profesije za koje ne postoji formalno obrazovanje u Hrvatskoj i koje se stvaraju kroz sustav formalnog obrazovanja u inozemstvu, kroz neformalno obrazovanje i kroz iskustvo nisu zaštićene na isti način, ali postoji konsenzus umjetničkog svijeta o njihovom profesionalnom statusu. Radi se o gotovo svom tehničkom osoblju, ali i umjetničkom osoblju poput plesača, dizajnera svjetla i zvuka, itd. Nezavisni profesionalci, kao i drugdje u svijetu, uvijek imaju vrlo sličan obrazovni put kao i njihove integrirane kolege.

Činjenica je da su nezavisni profesionalci uspjeli u semiotičkom otporu dominantnoj estetici ostavlja mogućnost njihova djelovanja na promjeni dominantne estetike ili stvaranju novog umjetničkog svijeta. Obje mogućnosti pretpostavljaju i političke akcije tj. promjenu društvene strukture. No, treba imati na umu da je stvaranje novog umjetničkog svijeta izrazito kompleksan posao i da pretpostavlja organizacijski razvoj, ali i

uspostavljanje konvencija koje će se protezati kroz produkciju, distribuciju i recepciju. Utjecaj na promjenu dominantne estetike stoga je izglednija opcija, no i ovdje treba imati na umu da svaka promjena konvencije zahtjeva i određenu promjenu organizacijske strukture.

2.4. Društveni utjecaj kulture i intersektorska suradnja

Kulturna politika konceptualno je definirana različitim kulturnim djelatnostima, između kojih su postavljene relativno čvrste granice. Takva stroga podjela na djelatnosti (npr. dramska, glazbena i glazbeno-scenska, muzejsko-galerijska, knjižnična itd.) oslabljuje ne samo interdisciplinarno programiranje, već i sagledavanje kulturnog razvoja kroz neke specifične ciljeve ili kriterije, koji su primjenjivi na kulturno djelovanje, bez obzira na pojedine discipline. To su primjerice: estetska / umjetnička kvaliteta i inovacija, društveni doprinos i participacija u kulturnom životu, očuvanje kulturne baštine i tradicionalnih formi, tržišno orijentirani i popularni programi.

Jedna od posljedica stroge podjele na djelatnosti jest zanemarivanje onih funkcija kulture koje su usmjerene širem društvenom razvoju. U sustavu ne postoje jasne mjere kojima bi se poticalo snažnije uključivanje marginaliziranih grupa u kulturni život, kritičko kulturno propitivanje društveno-političkih trendova i aktivnosti koje potiču zajedničko djelovanje građana u cilju društveno-kulturnog razvoja i tome slično. I to je jedan od bitnih razloga sve većeg udaljavanja velikog broja programa, osobito unutar javnih institucija, od stvarnih potreba i aktualnih društvenih trendova.

Strogom sektorskom podjelom javnih politika u Hrvatskoj i slabim koordinacijskim kapacitetima, kultura je, kao i mnogi drugi sektori, fokusirana na svoje unutarnje funkcioniranje i vlastite probleme. Iako se često radi o problemima i izazovima koji su transektorske prirode, odnosno istovremeno se tiču različitih sektora, rijetko se njima pristupa zajednički kroz sustave različitih sektorskih politika. Ministarstvo kulture, s obzirom na određene zakonske odredbe ima uspostavljene formalne suradnje s drugim ministarstvima (npr. vezano uz zaštitu baštine s Ministarstvom unutarnjih poslova i Ministarstvom graditeljstva) te ima određenu ulogu u polju umjetničkog obrazovanja, no one su limitirane i potrebno ih je osnažiti.

Na razini programske suradnje postoji nekoliko primjera pozitivne prakse. Bila je uspostavljena suradnja s Ministarstvom gospodarstva koje je zajedno s Ministarstvom kulture financiralo Javni poziv za programe poduzetništva u kulturi. Međutim, od 2013. Ministarstvo kulture samostalno podupire takve projekte, dok je Ministarstvo gospodarstva otvorilo zasebnu liniju za potporu malim i srednjim poduzećima u kreativnim industrijama kroz program "Poduzetnički impuls" (Primorac et al. 2013:16). Ministarstvo kulture i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta od 2013. godine zajedno provode projekt "Ruksak pun kulture" kao dopunski program potpore kurikulu u vrtićima, osnovnim i srednjim školama. U suradnji s Ministarstvom vanjskih poslova osnovana je Zaklada „Hrvatska kuća - Croatia House“ sa svrhom promicanja hrvatske kulture, umjetnosti, povijesti, hrvatskog jezika i kulturne baštine u inozemstvu, koja je s radom započela 2014. godine. U sklopu procesa programiranja EU fondova, Ministarstvo je surađivalo s drugim tijelima (ministarstva rada, turizma, regionalnog razvoja itd.), no eventualna konkretizacija u obliku jasno definiranih programa tek treba uslijediti.

U kulturnoj praksi rijetki su primjeri sustavne suradnje između različitih kulturnih djelatnosti, iako dolazi do određenih pomaka, prije svega zahvaljujući programima nezavisnih organizacija. Javne institucije često su nezainteresirane za ono što se događa u drugim sektorima. Posebno zabrinjava slaba povezanost kulturnog sektora i njegov slabi angažman oko pitanja koja su vezani za obrazovanje te gotovo nikakva

prisutnost kulture (osim dijela nezavisne scene) u javnim raspravama o temama od šireg društvenog značenja.

2.5. Međunarodna kulturna suradnja

Međunarodna kulturna suradnja je politički prioritet i nakon završetka procesa pridruživanja Hrvatske Europskoj uniji. O programima međunarodne suradnje odlučuju zasebna tijela i prema posebnim kriterijima. Za razliku od financiranja drugih programa za koje se poziv objavljuje jednom godišnje, uvažava se posebna dinamika te se pozivi objavljuju više puta godišnje - Ministarstvo kulture i Zaklada "Kultura nova" dva puta, a HAVC četiri puta. Osim dodjele sredstava ta se tijela izravno uključuju u međunarodnu suradnju kroz posebne projekte i aktivnosti koje sami provode.

Hrvatska je potpisnica brojnih državnih bilateralnih sporazuma, no "važno je naglasiti da većina projekata koje financijski podupire Ministarstvo kulture nije utemeljena na tradicionalnom obliku suradnje među vladama, nego na izravnim kontaktima između umjetnika i kulturnih organizacija" (Primorac etc. 2013:9). Iako je ova tvrdnja načelno točna, nije sasvim jasno na koji način i u kojoj mjeri su financirani programi koji su izravno dogovarani na državnoj razini - primjerice predstavljanje hrvatske kulture u nekoliko zemalja povodom pridruživanja Hrvatske Europskoj uniji.

Proračunska sredstva namijenjena međunarodnoj suradnji očekivano su relativno mala - samo oko 3% ukupnog proračuna za programe, što je i razumljivo s obzirom na to da se, u situaciji krize i nemogućnosti povećanja ulaganja, pažnja primarno usmjerava na programe u zemlji. Koliko god važna, međunarodna suradnja je tek nadogradnja temeljnim kulturnim djelatnostima. Stoga čudi odluka da se osnuje posebni fond - Zaklada "Hrvatska kuća - Croatia House". Zaklada je osnovna s relativno velikim ambicijama promicanja hrvatske kulture u inozemstvu, po uzoru na druge europske zemlje i njihove institucije kulturne diplomacije (npr. njemački Goethe Institut ili poljski Instytut Adama Mickiewicza), no za djelovanje Zaklade trenutno nije moguće osigurati adekvatne organizacijske kapacitete niti programska sredstva. Tako Zaklada postoji samo kao dodatni i skromni izvor sredstava za isti tip programa koji se financira unutar javnog poziva Ministarstva kulture. Dosadašnja praksa, dakle, nije pokazala opravdanost osnivanja ovakve zaklade u ovom trenutku. Iako, mora se uzeti u obzir, da je Zaklada tek nedavno osnovana te da postoji mogućnost da unaprijedi svoje djelovanje, a što, naravno, iziskuje i dodatna ulaganja.

Analiza objavljenih rezultata financiranja programa međunarodne suradnje Ministarstva kulture za 2014. godinu, ukazuje na jedan od temeljnih problema: nedostatak razvojnih programa - onih koji su orijentirani na dugoročnu suradnju i koji se temelje na razmijeni. Velika većina programa su jednokratna gostovanja. Određeni pomak napravljen je otvaranjem prostora za rezidencijalne programe i sufinanciranje određenih projekata, ali ta se politika ne provodi sustavno, odnosno nije definirana kao jasan prioritet.

Suradnja u regiji jugoistočne Europe proklamirani je prioritet već duže vrijeme, što se očituje i u sudjelovanju Vlade RH u radu različitih formalnih međunarodnih tijela i organizacija, kao što je primjerice Vijeće ministara kulture Jugoistočne Europe. Međutim takve inicijative često su samo formalni iskaz političkog interesa, bez, za sada, bitnih i obuhvatnijih reperkusija na praksu kulturne suradnje. Naime, unutar sustava financiranja suradnje ne postoje posebno definirana sredstva za suradnju u regiji, gdje je jedini izuzetak Zaklada "Kultura nova" sa svojim posebnim, relativno skromnim programom za razvoj platformi organizacija civilnog društva u JI Europi. Ministarstvo kulture uglavnom daje potpore za jednokratna gostovanja ili turneje, a ulaganja u programe suradnje sa zemljama regije su relativno mala - oko 10% ukupnih sredstva.

Ulaskom u Europsku uniju Hrvatska je preuzela i obaveze razvojne suradnje, odnosno pružanja razvojne pomoći slabije razvijenim zemljama. Osim pružanja pomoći u novcu i investicijama, razvojna suradnja ostvaruje se i prijenosom znanja i iskustva. Politika hrvatske razvojne suradnje usmjerena je na suzbijanje siromaštva i ostvarivanje održivog i uključivog razvoja, s posebnim pristupom prema zemljama pogođenim sukobom, a kao prioritetno područje ističe se regija jugoistočne Europe. Iako su u kulturnom sektoru u Hrvatskoj razvijena znanja i prakse koje mogu bitno doprinijeti ostvarivanju održivog i uključivog razvoja zemalja korisnica razvojne pomoći, kultura nije uključena kao jedan od tematskih prioriteta Nacionalne strategije razvojne suradnje Republike Hrvatske za razdoblje od 2009. do 2014. godine (NN 24/09).

Od 2007. godine Hrvatska sudjeluje u programima potpore kulturnoj suradnji u Europi - Program Kultura 2007 - 2013., Media 2007 i Kreativna Europa u razdoblju 2014. - 2020. U tim programima kroz pojedine suradničke projekte većih i manjih vrijednosti sudjelovalo je i sudjeluje relativno mali broj organizacija iz Hrvatske, no taj je broj u stalnom porastu. Dostupni podaci pokazuju da Hrvatska iz tih programa povlači bitno više sredstva nego što ulaže. (Primorac etc. 2013:10)

Javne institucije u tim programima rijetko sudjeluju. To je rezultat zahtjevnosti samih programa sufinanciranja, i to na programskoj, administrativnoj i financijskoj razini. Organizacije, naime, moraju imati razvijenu mrežu kontakata i iskustva suradnje s organizacijama u inozemstvu, u čemu prednjači neinstitucionalna kultura. One moraju imati i posebna znanja kako bi mogla odgovoriti na zahtjevno administrativno vođenje projekata, što su pak znanja koja su, zbog velikog iskustva rada s međunarodnim donatorima, razvile organizacije civilnog društva.

Međutim, upravo te organizacije imaju i najviše problema što se tiče sufinanciranja tih projekata. Budući da se potpore iz ovog programa nikako ne mogu koristiti kao alternativni mehanizmi nacionalnom i lokalnom financiranju, već samo kao nadopunjujući mehanizam jačanja europske suradnje, te budući da te potpore zahtijevaju 40% - 50% udjela lokalnog sufinanciranja, potrebni su zasebni mehanizmi koji će ga osigurati. Ministarstvo kulture je uvelo takav poseban instrument, no već se nekoliko godina za redom pokazuje da ta sredstva nisu dostatna te da kriteriji prema kojima se određuje iznos potpore nisu sasvim adekvatni. Osim sudjelovanja Ministarstva kulture, potrebno je da i gradovi i županije kreiraju stabilne mehanizme sustavne potpore.

Iako je područje međunarodne kulturne suradnje jedno od razvijenijih u ukupnom sustavu, nužno je provesti određene mjere koje će dovesti do potrebnih unapređenja: jasnije postaviti kriterije i odrediti strateške prioritete, proaktivno podupirati dugoročno orijentirane programe, a posebno suradnju u regiji jugoistočne Europe, uključiti kulturu u nacionalnu strategiju pružanja razvojne pomoći, propitati i redefinirati ulogu Zaklade "Hrvatska kuća" kao i uopće djelovanje kulturne diplomacije, unaprijediti instrumente sufinanciranja programa koji dobivaju potporu iz EU izvora te uspostaviti učinkovitu koordinaciju s tijelima lokalne i regionalne uprave.

2.6. Kultura i obrazovanje

Umjetničko obrazovanje u Hrvatskoj pružaju specijalizirane ustanove u različitim područjima umjetničkog djelovanja, no unutar sustava redovnog obrazovanja u osnovnim i srednjim školama, kulturno obrazovanje u cjelini je reducirano i podcijenjeno. Osim što je smanjena satnica likovnog i glazbenog obrazovanja, učenici malo sudjeluju u različitim izvanškolskim aktivnostima i slabo posjećuju kulturne programe. Takvi programi nisu prošireni u kulturnom sektoru budući da ne postoje posebni programi njihova poticanja, a školski sustav postaje sve zatvoreniji za suradnju s kulturnim institucijama i

organizacijama. Određen napredak posljednjih godina napravljene je u području filma i filmske kulture, i to upravo zahvaljujući poticanju razvoja komplementarnih audiovizualnih djelatnosti kroz sustav potpora HAVC-a.

O važnosti umjetničkog obrazovanja i njegovim pozitivnim učincima govore brojni dokumenti i istraživanja, a ovdje citiramo tekst iz Strategije kulturnog razvitka urednika Biserke Cvjetičanin i Vjerana Katunarića: "Umjetnost odgaja djecu kao sustvaratelje svijeta u kojem će odrasti. Takav stav prema svijetu stječe se učvršćenjem prvog stvaralačkog izraza putem crteža, boje, glasa, riječi, tona ili plesnog koraka. Usto, povoljan utjecaj umjetničkog odgoja na kreativno mišljenje pomaže ovladati nastavnim sadržajima ostalih predmeta. Pomoć umjetnosti u stjecanju samopouzdanja i izražavanju subjektivnog stava u društvu drugih ljudi također je veoma važno za isključene osobe."

Što se tiče visokoškolskog obrazovanja, odnosno umjetničkih akademija, sada kada su napokon sve akademije udomljene (zgrada Muzičke akademije konačno je dovršena ove godine), potrebno je kulturnu politiku snažnije uključiti u programska pitanja, a posebno vezano uz osnaživanje i osuvremenjivanje suradnje između akademija i ustanova i organizacija kulturnog sektora. Nadalje, unutar ovog sustava još nije do kraja riješeno pitanje visokoškolskog obrazovanja na području plesne umjetnosti. Naime, nedavno je na Akademiji dramske umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu otvoren Preddiplomski sveučilišni studiji iz područja plesne umjetnosti, ali zbog nedostatka osnovnih resursa (prostora, sredstava za nastavnike), već u ovoj akademskoj godini nisu vršeni upisi novih studenata.

Pitanje profesionalnog obrazovanja u upravljanju u kulturi i kulturnom menadžmentu posebno je veliko i neriješeno pitanje kulturnog sustava. S jedne strane radi se o obrazovanju novih generacija u sustavu sveučilišta, što se postupno i samo djelomično rješava određenim studijskim programima koje je nužno potrebno unaprijediti i nadograditi. No s druge strane, posebno zabrinjava nizak stupanj znanja o kulturnom menadžmentu postojećih kadrova unutar javnih institucija, za što je nužno potrebno ulagati u posebne programe stručnog osposobljavanja.

2.7. Kultura i industrija

Kulturna politika mora prepoznavati ona svoja primarna područja koja mora zaštititi kao područje javne domene i ne smije dozvoliti njihovo izlaganje tzv. slobodnom tržištu. No ona mora imati u vidu i kulturne segmente koji su tržišno smisleni. U tom smislu u njenoj domeni prije svega trebaju biti *temeljne kulturne industrije*, odnosno audiovizualna i glazbena industrija te nakladništvo, ali i dijelom kreativne industrije, prije svega dizajn i arhitektura. Pri tom ni te djelatnosti kulturna politika ne smije sagledavati isključivo prema ekonomskim kriterijima, već prema kriterijima njihove kulturne i opće društvene vrijednosti.

Gospodarski razvoj

U konkretnim slučajevima kada se određene djelatnosti koje po svojim karakteristikama kao što je kreativnost pripadaju području kulture, kulturnih i kreativnih industrija, ali po svojoj svrsi pripadaju u područje gospodarstva i poduzetništva, tada njih ipak primarno treba sagledavati i podupirati kroz mjere gospodarske, a ne kulturne politike. Tu mislimo na različite projekte koje kreativne potencijale koriste za razvoj određenih proizvoda i usluga, odnosno ti proizvodi i usluge prvenstveno su komercijalne prirode (npr. industrija računalnih igara, oglašavanja ili komercijalni dizajn), te oni koji su usmjereni na razvoj kapaciteta industrija i poticanje poduzetništva (različiti klasteri, inkubatori i slične inicijative). No pri tom se ne smije zaboraviti odgovornost kulturne politike da kroz

transfer znanja i informacija te na druge načina motivira sektorske politike u čijoj domeni jest gospodarski razvoj (gospodarstvo, poduzetništvo, obrt i slično) da u svoje strategije i programe potpore uključe kulturni i kreativni sektor.

Budući da ne postoje podaci za Hrvatsku, ključne argumente zašto uključiti kulturni i kreativni sektor u politike gospodarskog razvoja možemo naći na europskoj razini, o čemu govore mnoge studije. Kreativni sektor u Europi kontinuirano i ubrzano raste te je nadjačao mnoge druge sektore u smislu rasta u novim poslovanjima, prihodu i zapošljavanju, što dokazuju konkretni ekonomski pokazatelji. Tako je ovaj sektor ostvaruje godišnje oko 654 milijarda eura prihoda u EU, što je bitno više i od nekih etabliranih industrija poput proizvodnje automobila (271 milijarda), ili proizvodnje u ICT sektoru (541 milijarda). Kreativni sektor ostvaruje dodanu vrijednost europskom BDP-u u udjelu od oko 2,6%, dok neki drugi, tradicionalniji sektori ostvaruju bitno manje: aktivnosti vezane uz nekretnine (2.1%), industrija hrane, pića i duhana (1,9%), tekstilna industrija (0,5%), proizvodnja kemikalije, gume i plastike (2,3%). I zapošljavanje u sektoru kontinuirano raste, i to dok u drugim sektorima pada. Isto tako sektor zapošljava relativno velik broj ljudi. Tako je 2004. u ovom sektoru bilo zaposleno 5,8 milijuna ljudi, što je 3,1% od ukupne zaposlene populacije u EU, a pri tom 46,8% imaju visoku naobrazbu (u ukupnom zapošljavanju stopa je 25,7%).

Kulturne industrije

Najveći pomaci u razvoju kulturnih industrija u užem smislu posljednjih godina u Hrvatskoj napravljeni su na području filma i to prije svega zahvaljujući formiranju Hrvatskog audiovizualnog centra (HAVC), koji brine o ulaganju u filmsku i televizijsku proizvodnju, ali i putem strateških mjera nastoji stvoriti relevantan i učinkovit okvir za njezinu distribuciju i popularizaciju u zemlji i inozemstvu, zatim za filmsko obrazovanje i profesionalno usavršavanje, ali i za čuvanje filmske baštine. No, upravo je pitanje očuvanja i dostupnosti filmske baštine još uvijek neadekvatno riješeno, za što je potrebno poduzeti posebne zajedničke napore HAVC-a, Ministarstva kulture i Hrvatske kinoteke. Što se tiče ostalih segmenata audiovizualne djelatnosti, s njima možemo biti uglavnom zadovoljni, iako, kao i drugdje u sustavu, dostupna sredstva ne mogu uvijek pratiti potrebe i nove ideje. Važno je istaknuti da hrvatski film ima sve više gledatelja u domaćim kinima te da je sve prisutniji na međunarodnim festivalima, da se mreža nekomercijalnih kino dvorana sve bolje razvija (prije svega zahvaljujući projektu digitalizacije kina), a da sve veći broj publike posjećuje ne samo filmske programe i festivale, nego i aktivno sudjeluje u filmskom stvaralaštvu. Ova djelatnost ima i visoke ekonomske učinke, koji se i povećavaju kroz nedavno uveden sustav poticanja inozemnih produkcija u Hrvatskoj.

Ovakvu pozitivnu ocjenu stanja u ovoj kulturnoj djelatnosti možemo zahvaliti prvenstveno uspostavljanju nezavisne institucije koja je za nju preuzela punu odgovornost - i u smislu financijske podrške, ali i u smislu poduzimanja različitih aktivnosti važnih za razvoj ukupne industrije, uključivši i relativno stabilan i diverzificiran model financiranja. Takav model omogućen je Zakonom o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11) koji propisuje da se sredstva osiguravaju iz državnog proračuna, ali i iz dijela ukupnog godišnjeg bruto prihoda ostvarenoga obavljanjem audiovizualnih djelatnosti Hrvatske televizije, nakladnika televizije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, od pružatelja medijskih usluga na zahtjev, onih koji imaju dopuštenje za satelitski, kabelski, internetski i druge oblike prijenosa te od kinoprikazivača.

Nakladništvo u Hrvatskoj se pak često navodi kao primjer zapuštene i posve neuređene kulturne industrije. I zaista niz pogrešnih procjena i odluka u proteklih petnaest godina, u kojima su sudjelovali svi akteri, doveli su izdavaštvo u Hrvatskoj praktički pred bezizlaznu situaciju. Premda su mnogi upozoravali da ulaganje u nakladništvo ne znači samo

ulaganje u izdavačke kuće, već da sustavno treba ulagati u razvijanje i distribucijske i knjižarske mreže, i da posebno treba voditi računa o interesima autora, taj je segment naprosto prepušten hiru tržišnih odnosa, što se danas pokazuje kao neprimjerena odluka koja podjednako ugrožava sve aktere, uključujući pisce i čitatelje. Ti nagomilani problemi, kao i novi izazovi tzv. digitalnog pomaka, zahtijevaju razradu zasebne strategije razvoja nakladništva, ali i šire, razvoja kulture čitanja. Kao mogući ishod tog procesa vidimo i mogućnost osnivanja zasebne javne agencije za knjigu, koja bi na jednom mjestu mogla okupiti sve zainteresirane strane i provoditi aktivnu politiku razvoja ove djelatnosti, i kao važne kulturne djelatnosti, ali i kao važne kulturne industrije.

2.8. Kultura i turizam

Kulturni turizam može proizvesti koristi za lokalnu zajednicu, ali samo ako se njime upravlja na održiv način. To mogu biti koristi u kulturnom smislu (ulaganje u razvoj lokalnog stvaralaštva i baštine, uspostavljanje kontakata i interkulturnih veza), kao i u ekonomskom (izravni prihodi od kulturnih djelatnosti i baštine te neizravni prihod u turističkoj, ugostiteljskoj i drugim djelatnostima).

No, kulturni turizam može imati i negativne učinke na lokalnu zajednicu, koje se prije svega očituju u neracionalnoj potrošnji lokalnih prirodnih i kulturnih resursa, što može dovesti do zagađenja i na koncu može biti destruktivno po individualni objekt ili čitav grad. Primjeri takvog pristupa vidljivi su u gomili koja onemogućuje normalan život građana, kao što je to u posljednje vrijeme slučaj u Dubrovniku, ili pak u prekomjernom opterećenju lokalnih komunalnih sustava i prevelikoj potrošnji vode, kao što je to slučaj s golf terenima. Zbog toga u turističkoj industriji sve važniju ulogu ima pitanje kapaciteta posjećenosti tj. mjera koja ukazuje na maksimalan broj ljudi koji može posjetiti turističku destinaciju u istom trenutku, a da na prouzroči fizičku, ekonomsku, kulturnu socijalnu ili ekološku destrukciju same destinacije i njezina okoliša.

Vrlo važno pitanje za procjenu učinka jest tko ima koristi od njih, da li je to zajednica u cjelini, nekolicina pojedinaca ili pak netko tko uopće nije prisutan u zajednici, primjerice trgovački lanac ili korporacija koja je vlasnik hotela i slično. Zajednica se često osjeća potpuno isključena od turističkog razvoja i ne doživljava ga kao vlastiti razvoj.

Osim već poznatih ekonomskih problema kratkih turističkih sezona, koncept turizma koji je dominantan u Hrvatskoj, ima i neke negativne posljedice na kulturne politike. Naime, politika ulaganja u kulturu u područjima u kojima turizam dominira lokalnom ekonomijom, često preveliki naglasak stavlja na kulturu isključivo kao dodanu vrijednost grada ili regije kao turističke destinacije. Istovremeno zanemaruje kulturne potrebe lokalnog stanovništva i ulaganje u kulturnu produkciju te doprinosi zapuštanju društvenog života u dugom periodu izvan sezone. Izravna posljedica takvog pristupa je i činjenica da brojni lokalni talenti, umjetnici i druge struke koje mogu doprinijeti lokalnom kulturnom razvoju napuštaju takve sredine te svoje kapacitete i ideje koriste negdje drugdje - u nekom drugom gradu u zemlji (najčešće u Zagrebu) ili u posljednje vrijeme sve više u inozemstvu.

Pitanja koja povezuju kulturnu politiku i turizam prije svega se nalaze u domeni odlučivanja, odnosno kulturnih strategija, lokalne zajednice. Iako Ministarstvo kulture treba kroz svoj sustav sufinanciranja kulturnih programa nastaviti s potporom određenih manifestacija koje imaju i značajnu svrhu u razvoju turizma, pri tom ono ipak primarno treba sagledavati te programe kroz kriterije kulturnog i šireg društvenog razvoja. Kulturni programi koji se primarno rade u svrhu turizma i koji su važni za njegov razvoj, a kojima su umjetnička i uže kulturna pitanja od sekundarnog interesa, morali bi svoje mjesto naći

unutar potpora turističke sektorske politike. Određene pozitivne učinke moguće je proizvesti i koordiniranim djelovanjem Ministarstva kulture i Ministarstva turizma, osobito kroz eventualne zajedničke projekte za koje se mogu koristiti EU fondovi.

2.9. Kulturna baština

Većina zakonskih rješenja koja se tiču kulturne baštine predviđaju aktivnosti kojima se utvrđuje historijska kulturna vrijednost i predviđaju mjere za njezino očuvanje. U tom smislu ni hrvatski zakoni nisu iznimka i u skladu su s europskom praksom definiranja odgovornosti za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara. Zakonom je odgovornost za kulturnu baštinu prenesena je na sve građane te definirana kao građanska dužnost. Uz to čitav niz različitih službi smatra se odgovornim za njezino očuvanje, što ukazuje da se ovom području pristupa interdisciplinarno. Kulturna baština je vrijednost cijelog društva i svi građani imaju interes za njezino očuvanje i to kao kulturne ili neupotrebne vrijednosti.

Pitanje kulturne baštine nije jednostavno pitanje kulture kao područja djelovanja nego života samog, koje zadire u područja proizvodnje, distribucije i konzumacije dobara i usluga, organizacije stanovanja, obrazovanja, slobodnih aktivnosti i rekreacije, pa sve do kriminalnih djela. Kako se u svim sferama života susrećemo s kulturnom baštinom jasno je da njena zaštita i očuvanje moraju biti usklađeni s našim normama u tim životnim područjima. Zbog toga su uspostavljanje normi i njihova internalizacija najvažniji socijalni procesi koji stvaraju pretpostavke za očuvanje kulturne baštine.

Vrijednost baštine

Vrijednosti kulturne baštine podrazumijevaju njezinu kulturnu i ekonomsku vrijednost te različite kriterije kojima utvrđujemo ove vrijednosti. Metodologija kojom se mjeri kako se konkretno kulturno dobro ili praksa uklapaju u postavljene kriterije postaje ključna za određivanje vrijednosti svakog pojedinačnog kulturnog dobra ili prakse.

Kategorizacija kulturne baštine s obzirom na kulturnu vrijednost uvriježena je praksa konzervatorske profesije i ona je zapravo izraz praktične potrebe da se zbog ograničenih resursa potrebnih za održavanje kulturne baštine uspostavi hijerarhija i odrede prioritete. Ekonomski tip razmišljanja neminovno dovodi do iskušenja primjene obrnute logike pa se tako na temelju ekonomske vrijednosti – primjerice broja posjeta nekom objektu – izvode zaključci o kulturnoj vrijednosti. Uza sva ograničenja i nepreciznost mjernog instrumenta određena ekonomska vrijednost može se atribuirati kulturnoj baštini.

Prvi korak u identifikaciji raspoloživog kapitala jest uvid u imovinske knjige, u ovom slučaju u registre kulturnih dobara koji se odnose na materijalnu, spomeničku i pokretnu, baštinu, arheološku baštinu i nematerijalnu baštinu. Na ove registre možemo gledati kao na jednu ekstenzivnu listu, koja je kako pokazuju europski trendovi ušla u strahovitu ekspanziju u posljednjih dvadesetak godina, i koja prebrojava veći dio onoga što ima barem neke od estetskih, historijskih, simboličkih ili autentičnih vrijednosti. U Hrvatskoj se lista iz godine u godinu proširuje, ali ne raspolažemo o podacima koji bi ukazivali na dinamiku širenja.

Nekritičko proširivanje registra kulturnih dobara može dovesti u opasnost koncepciju na kojoj registar počiva, a to su strogo i stručno, s obzirom na konzervatorske standarde, pridržavanje zakonom i posebnim aktima propisanih normi i u pojedinačnim rješenjima formuliranih zahtjeva o upotrebi kulturne baštine. Ova tendencija u literaturi se naziva *konzervacionizam*, a njezina najtragičnija posljedica je nekorištenje baštine zbog nemogućnosti njezine prilagodbe suvremenim životnim standardima. U ovom je području

velika odgovornost konzervatora da procjene koju je kulturnu baštinu potrebno očuvati u izvornom stanju i funkciji, a gdje su mogući kompromisi.

Upravljanje kulturnom baštinom

Kulturna baština je u odnosu na druga područja kulture u povlaštenom položaju zato što znanstveno-istraživačke spoznaje izravno utječu na administrativne odluke putem sustava zaštite kulturne baštine koji provodi Ministarstvo kulture. Na taj način već postoji institucionaliziran odnos između stručne javnosti i administracije. Iako ovaj odnos pokriva vrlo široko područje – od valorizacije kulturne baštine, njezine registracije, mjera zaštite, pa do propisivanja spomeničke rente – on se ne odnosi i na samo upravljanje kulturnom baštinom.

Sustavu očuvanja kulturnih dobara može se prigovoriti da je pasivizirao ključna regionalna tijela koja provode u praksi očuvanje kulturnih dobara. Ovaj prigovor stoji više zbog aprecijacija kulturne baštine od strane zajednice koja je, kako praksa pokazuje, ponekad ipak nedorasla propisanoj ulozi konzervatorskih odjela. Ovaj prigovor može i nestati ukoliko određene stručne i proaktivne ingerencije konzervatorskih odjela pridodamo drugim akterima.

Bez obzira na zakone i sustav zaštite ključni faktor za očuvanje kulturne baštine je tzv. parametar poštovanja kulturne baštine odnosno stav zajednice prema baštini i njezino uvažavanje baštine i zbog kulturnih i zbog ekonomskih vrijednosti. Kako bi ovaj parametar konstantno rastao nije dovoljno zajednici posredovati znanja o kulturnoj baštini, nego je potrebno pronaći i načine njezine upotrebe.

Prilikom donošenja mjera o zaštiti kulturne baštine primarno je važno slijediti pozicije koje daje stručno znanje (iz povijesti umjetnosti, arhitekture, etnologije i sl.) i iskustvo, no ne može se zanemariti i ekonomska komponenta, odnosno realna mogućnost njezine zaštite. Isto tako treba imati na umu da proglašavanje nekog objekta kulturnom baštinom povisuje ulazni nivo za ulaganja, što zapravo znači da se povećavaju investicije i ograničavaju mogućnosti upotrebe. Tu situaciju moguće je ekonomski podnijeti ukoliko kulturna vrijednost anulira povećane troškove i ograničenja upotrebe.

Postojeći sustav zaštite kulturne baštine nije toliko ekstenzivan, što je naravno i nemoguće postići putem zakonskih propisa i institucija zaštite kulturne baštine, ali zato raspoložemo i drugim mehanizmima koje je važno koristiti kako bismo podigli stupanj vrednovanja kulturne baštine u zajednici i baštinu stavili u razvojnu funkciju. Ti mehanizmi nužno polaze od znanstveno-istraživačkog primjenjenog znanja. Zbog toga i razvojna i kulturna politika moraju početi od sustava proizvodnje znanja vezanog za baštinu. Osim institucija, proizvodnji znanja pridonose i projekti, od kojih je većina međunarodnog karaktera. No, osim znatnog napora uloženog u akumulaciju znanja potrebno je uložiti i u prenošenje tog znanja.

Kada govorimo o kulturnoj baštini kao razvojnom resursu taj transfer je potrebno obaviti prema različitim zainteresiranim stranama, uključivši i poduzetništvo. Pretpostavimo li da postoji interes za investiranje u djelatnosti vezane za očuvanje kulturne baštine i u djelatnosti koje su inspirirane kulturnom baštinom, ili da se barem takav interes može potaknuti, pokazuje se potreba za izgradnjom organizacijskog sustava koji bi djelovao kroz razvijanje programa i projekata koji bi intenzivirali protok informacija i znanja, i to kako lokalno tako i u međunarodnom okružju. Osnivanje jedne institucije ili agencije kojoj bi to bila svrha, jedno je od mogućih rješenja.

Kulturna baština oplemenjena suvremenim kulturnim djelovanjem postaje još vrijedniji kulturni kapital. Povezivanje kulturne baštine i suvremene kulturne produkcije ne isključuje povezivanje s drugim sektorima, poduzetništvom, proizvodnjom znanja, obrazovanjem. Suvremena kulturna produkcija dodatno osnažuje položaj kulturne baštine i doprinosi razvoju novih mogućnosti, stoga na uporabu kulturne baštine kao resursa u suvremenom kulturnom i umjetničkom djelovanju treba također gledati u razvojnom kontekstu, a ne kao na neki poseban slučaj ili nepotreban trošak i dodatno financijsko opterećenje.

Ulaganje u baštinu

Ulaganju u kulturnu baštinu u Hrvatskoj gotovo u potpunosti se financiraju iz javnih proračuna, prije svega na nacionalnoj a onda i na lokalnim, odnosno regionalnim razinama. U posljednje vrijeme određena sredstva osiguravaju se i iz EU fondova, a veća ulaganja iz tog izvora očekuju se u idućem razdoblju.

Prema Proračunu Republike Hrvatske za 2014. godinu, u zaštitu kulturnih dobara ulaže se oko 22% ukupnog proračuna za kulturu. Otprilike jedna trećina tih sredstava namijenjena je za administraciju i upravljanje, uglavnom za Hrvatski restauratorski zavod. Ostala sredstva namijenjena su za donacije i subvencije za programe, a najviše se ulaže u zaštitne radove na nepokretnim spomenicima kulture.

Uvidom u podatke o Odobrenim programima u 2014. na stranicama Ministarstva, može se utvrditi dominacija ulaganja u kulturna dobra iz starijih povijesnih razdoblja (i to većinom u sakralne objekte), dok je industrijska i druga graditeljska baština novijeg datuma zanemarena. Prema objavljenim rezultatima može se iščitati da je manje od 3% sredstava odobrenih programa namijenjeno kulturnoj baštini 20. stoljeća. Detaljni podaci o broju zaštićenih objekata i cjelina prema ovom kriteriju ne mogu se utvrditi bez iznimno opsežnog istraživanja, budući da u Registru kulturnih dobara nema mogućnost pretraživanja po ovom kriteriju. Stoga je potrebno ozbiljnije razmotriti ne samo zaštitu, već i ulaganja i revitalizaciju kulturna baštine 20. stoljeća, a kao prvi korak u tom smislu potrebno je provesti detaljnu analizu.

Ministarstvo kulture je donijelo je Strategiju zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011. - 2015. Jedan od prvih koraka u pripremi nove strategije, treba biti analiza postojeće, prikupljanje podataka i evaluacija postignutih rezultata, no i bez takve detaljne analize možemo utvrditi da je dosta problema ostalo neriješeno, osobito na najzahtjevnijem području - području graditeljske baštine. Imovinska pitanja i stanje baštine ostaje veliki i dugoročni problem koji se u cjelini ne rješava jednom strategijom, ali će se morati rješavati pristupom koji će prema jasnim kulturnim, društvenim i ekonomskim kriterijima odrediti prioritete.

Stručni kapaciteti unutar sustava konzervatorskih odjela moraju se pojačati, a što prije svega znači stvaranje interdisciplinarnih timova, kroz uključivanje prije svega urbanista i arhitekta, ali i sociologa i ekonomskih stručnjaka te kulturnih menadžera. Pažnju valja usredotočiti i na mogućnost uspostavljanja novog organizacijski modela, u obliku instituta ili agencije, koji bi rješavanje pitanja zaštite vezao uz pitanja njezinog održivog korištenja, odnosno izgradnje dodatnih kulturnih i ekonomskih vrijednosti. Ključna prednost jednog takvog tijela, izdvojenog iz administrativnog sustava i barem na korak udaljenog od izravnog političkog utjecaja (princip tzv. "arms'- length" tijela), je ta da bi ono moglo na učinkovitiji način raditi na svim aspektima zaštite, ali i ulaganja u baštinu - od suradničkih projekata s lokalnom i regionalnom upravom, praćenja namjenskog korištenja spomeničke rente, razvoja velikih projekata za financiranje iz EU fondova do informiranja i motiviranja poduzetnika za ulaganje u baštinu. Budući da bi takva odluka donijela

dalekosežne posljedice na ukupni sustav, prije njenog eventualnog donošenja potrebno je napraviti ozbiljne detaljne analize, uključiti stručnu i zainteresiranu javnost te na temelju tih uvida izraditi strategiju koja bi ponudila i adekvatno organizacijsko rješenje.

2.10. Zaključak

Kulturna politika u Hrvatskoj zahtijeva sistemsku promjenu koja će proizvesti dugoročne pozitivne efekte, kako na umjetnički i kulturni razvoj, tako i na stvaranje preduvjeta za ukupni održivi razvoj Hrvatske. Temeljni problemi kulturne djelatnosti su sistemske naravi pa im tako treba i pristupati. Problemi se ne mogu rješavati samo na razini pojedinih disciplina i specifičnih područja, već horizontalno, obraćajući posebnu pažnju na strukture i procese donošenja odluka o financiranju i upravljanju kulturnim sustavom.

Stoga se kulturna politika u idućem razdoblju prije svega treba baviti propisima koji određuju ova pitanja. U zakonodavstvo su uvedene brojne pojedinačne promjene, no ukupni zakonodavni okvir, osobito onaj kojim se određuje djelovanje javnih ustanova te direktno i indirektno financiranje kulture nije prilagođen stvarnim potrebama razvoja. Budući da je legislativa horizontalno pitanje, relevantno za sve prioritetne teme i područja ove analize, ovdje nije odvojeno razmatrana.

Kultura je podložna političkom odlučivanju na svim razinama i u primjeni svih instrumenata. Upravo otvaranje i demokratizacija procesa kreiranja i provedbe kulturne politike mora biti u fokusu ove sektorske politike. Sustav odlučivanja o financiranju programa treba postupno udaljavati od izravnog političkog odlučivanja, modernizirati ga i učiniti dinamičnijim kako bi se na odgovarajući način mogao poticati kulturni razvoj. Važno je također početi rješavati i niz problema koji proizlaze iz nedovoljne razine evaluacije programa, neadekvatnoga sustava praćenja javnog financiranja te nedostatka ozbiljne revalorizacije pojedinih programa, rada ustanova i organizacija.

Budući se radi o visoko institucionaliziranom sustavu, posebnu pažnju treba obratiti upravo na javne ustanove. Organizacijski modeli, odnosno modeli upravljanja i odlučivanja zastarjeli su, a po svom formalnom ustroju oni su također izravno uvjetovani političkim odlukama i podložni različitim političkim utjecajima. Takav sustav ne može dati snažniji poticaj razvoju umjetničkih praksi niti može osigurati značajniji pozitivni utjecaj kulture na društvene promjene. Sklonost brojnih institucija vlastitom perpetuiranju i njihova neosjetljivost na društvene i političke promjene često su prepreka i za kulturni i društveni razvoj. Istovremeno, kulturna i društvena dinamika uvjetuje nužne promjene u odnosima unutar kulturnog sustava: pozitivne mjere unapređenja rada javnih institucija, kao i mjere koje će snažnije potaknuti i stabilizirati kulturno djelovanje drugih dvaju sektora - neprofitnog odnosno civilnog te privatnog.

Kulturnim sustavom u Hrvatskoj i dalje dominira ideja reprezentativne funkciji kulture. Kulturna politika mora otvoriti više prostora za uvođenje poticajnih mjera usmjerenih kulturnom razvitku, izgraditi sustav koji će se otvoriti drukčijim oblicima kulturnog djelovanja, ponajprije progresivnim umjetničkim praksama, umjetničkom istraživanju i eksperimentu te društveno angažiranim kulturnim aktivnostima, koji su danas na margini sustava. Istovremeno, ona mora pronaći adekvatne mjere koje će odgovoriti na izazove vezane uz izgradnju kulturnih kompetencija, osobito djece i mladih, te se snažnije angažirati po pitanjima profesionalnog obrazovanja u kulturi i umjetnosti.

Suradnja između različitih kulturnih djelatnosti, kao i suradnja kulture s drugim sektorima u praksi je iznimno rijetka, a kroz sustav nije dovoljno poticana. Jednako tako zanemarene su i one funkcije kulture koje su usmjerene širem društvenom razvoju, a koje kao takve zahtijevaju intersektorski pristup. Stoga jasan prioritet kulturne politike

mora biti strateško otvaranje upravo prema različitim praksama suradnje, povezivanja i zajedničkog djelovanja. Iako razvitak kulture mora i dalje ostati temeljni zadatak kulturne politike, ona se treba snažnije angažirati u drugim javnim politikama odnosno sektorima za čiji razvoj može dati značajan doprinos, a prije svega u sektorima kao što su: obrazovanje, društveno uključivanje, gospodarstvo u različitim djelatnostima, ekologija i zaštita okoliša te vanjska politika.

Unutar politike koja se temelji na ideji održivog razvoja, posebno mjesto zauzima kulturna baština, njezina zaštita i njezino korištenje. Upravo zbog čitavog niza paralela koje je moguće povući između koncepta prirodnih resursa i kulturnog kapitala, danas se koncepcija održivog razvoja, razvijena za potrebe promišljanja o prirodnim resursima, primjenjuje i na kulturnu baštinu. Budući da se radi o kompleksnoj problematici, koja se dotiče vrlo različitih pitanja – sustava kriterija zaštite, razvoja struke, modela upravljanja i korištenja baštine, uključivanje lokalne zajednice - potrebno je napraviti detalju analizu ukupnog sustava i praksi te izraditi zasebnu strategiju.

3. CILJEVI I STRATEGIJA

3.1. Polazišta

Polazišta za razradu ciljeva i strategija su temeljni i trajni zadaci svake kulturne politike. To su zaštita i promicanje javne funkcije kulture, omogućavanje ostvarivanja kulturnih prava, kulturna raznolikost, poštivanje autonomije i prava sudjelovanja u donošenju odluka različitih aktera u kulturnoj djelatnosti te kontinuirana briga za zaštitu kulturnih dobara i vrijednosti, poticanje kulturnog stvaralaštva i razvijanje kulturnog života.

1. Javna funkcija kulture

Temeljni zadatak kulturne politike je promocija i zaštita javne funkcije kulture, odnosno djelovanje u zaštiti kulture kao javnog dobra. Smisao kulturne politike je stvoriti okvir za ostvarenje intrinzičnih vrijednosti kulture u okviru društvenog razvoja u kojem se umjetnost, kultura i znanje prepoznaju kao vrijednost po sebi. Istovremeno, kulturna politika ne smije voditi kulturni sustav u izolaciju, već poticati njegovo uključivanje u ukupnu društvenu dinamiku. Jasno profilirana kulturna politika treba osigurati različite mehanizme koji potiču umjetnički razvoj i jačanje društvene funkciju kulture.

1. Kulturna prava

Temeljna kulturna prava propisana su Općom deklaracijom o ljudskim pravima. Kulturna prava jamče svakom pojedincu i zajednicama pristup kulturi i mogućnost sudjelovanja u kulturi po vlastitom izboru. Ona trebaju osigurati svakome uživanje u kulturi i svim njezinim komponentama u uvjetima jednakosti, ljudskog dostojanstva i nediskriminacije. Stoga se nacionalna kulturna politika treba temeljiti na principima ostvarivanja kulturnih prava ljudi, unutarnoj i vanjskoj interkulturalnosti i poticanju kulturne raznolikosti u svakom smislu.

2. Kulturna raznolikost

Kulturna raznolikost je zajedničko naslijeđe čovječanstva, neophodna je za koheziju društava te omogućuje ekonomski, intelektualni, duhovni i emotivni razvoj. Ona se može očuvati samo na način da se kulturi prizna status izuzetka unutar sustava tzv. slobodnog tržišta te da se kulturna politika slijedi vrijednosti ugrađene u ideji međukulturnog dijaloga, koja podrazumijeva aktivnu suradnju različitih grupa, kontinuiranu razmjenu i pregovaranje, a temelji se na načelu jednakosti.

3. Autonomija i sudjelovanje

Kulturna politika treba se uspostaviti i funkcionirati slijedeći principe demokratičnosti, inkluzivnosti i participacije, te načelo samoodređenja, odnosno uvažavanja autonomije subjekata / objekata na kojem se odnosi. Upravo ova izmjena uloga subjekta i objekta kulturne politike osnovno je mjerilo njenog demokratskog karaktera. (Dragojević 2006:78). Stoga, odlučivanje i upravljanje u kulturi treba slijediti načela demokratizacije, decentralizacije i sudjelovanja, odnosno kulturna politika mora stvarati uvjete za demokratičniji kulturni život.

4. Stalne zadaće kulturne politike

Svaka kulturna politika treba uvažavati i osigurati implementaciju svojih triju stalnih zadaća: (1) zaštita kulturnih dobara i vrijednosti, (2) poticanje kulturnog stvaralaštva i (3) razvijanje kulturnog života. One predstavljaju okvir za definiranje daljnjih ciljeva, prioriteta i instrumenata provedbe i ove politike te ih treba promatrati kao međusobno ovisne.

3.2. Strateški ciljevi i prioriteta

Ciljevi

Koncepcija kulturne politike temelji se na strateškom određivanju ciljeva i prioriteta koji proizlaze iz rezultata provedene analize, fokusirajući se na ona mjesta u sustavu gdje se mogu proizvesti promjene koje će donijeti dugoročne pozitivne efekte, kako na razvoj kulture, tako i u aspektu ukupnog razvoja Hrvatske. Ta ključna mjesta strateškog usmjerenja politike uobličena su u četiri cilja koja artikuliraju viziju razvoja kulture kao dinamičnog, demokratičnog i dugoročno održivog sustava koji nije samo sposoban odgovarati na suvremene potrebe društva, nego i proaktivno djelovati te prepoznavati i inicirati nove trendove.

Strateški ciljevi su:

1. Uravnoteženiji, demokratičniji, dinamičniji i učinkovitiji kulturni sustav
2. Razvoj suvremene umjetnosti, kulturnog stvaralaštva i sudjelovanja u kulturnom životu
3. Jačanje društvene uloge kulture i razvoj civilnoga društva u kulturi
4. Snažniji doprinos kulture i kulturne baštine ukupnom razvoju

Prioriteta

Svaki cilj razrađen je kroz dva ili tri strateška prioriteta koji se pak kasnije razrađuju kroz nekoliko prioriteta mjera politike. Iako su funkcionalno razdvojeni, oni su svi međusobno povezani - jedni na druge se nadovezuju i međusobno nadopunjuju. Stoga će i implementacija kulturne politike podrazumijevati koordinirani horizontalni pristup.

Prioriteta su:

Cilj 1: Uravnoteženiji, demokratičniji, dinamičniji i učinkovitiji kulturni sustav

- 1.1. Otvoreno i participativno kreiranje kulturne politike
- 1.2. Unapređenje sustava financiranja u kulturi

1.3. Unapređenje modela upravljanja ustanovama u kulturi

Cilj 2: Razvoj suvremene umjetnosti, kulturnog stvaralaštva i sudjelovanja u kulturnom životu

2.1. Ulaganje u umjetnički razvoj i kulturno stvaralaštvo

2.2. Poticanje razvojnih programa međunarodne kulturne suradnje

2.3. Sustavno povezivanje kulture i obrazovanja

Cilj 3: Jačanje društvene uloge kulture i razvoj civilnoga društva u kulturi

3.1. Poticanje društveno angažiranog djelovanja u kulturi

3.2. Unapređenje uvjeta za djelovanje organizacija civilnoga društva

Cilj 4: Snažniji doprinos kulture i kulturne baštine ukupnom razvoju

4.1. Učinkovitije upravljanje kulturnom baštinom i njezino održivo korištenje

4.2. Uspostavljanje primjerenog odnosa između kulture i tržišta

4. TAKTIČKI ALATI

4.1. Pristup

Promjene u kulturnim politikama su nužne i trebaju se uvoditi *sustavno*, poštujući *načelo postupnosti*. Pri tom treba uzimati u obzir da se ovdje predložene mjere i rješenja, kao i njihova daljnja razrada, primjenjuju na način da budu primjerene pojedinom kulturnom polju, odnosno da predstavljaju primjeren odgovor na specifične probleme i potrebe. Rješenja vidimo u unapređivanju i nadogradnji kulturnog sustava komplementarnim mehanizama. Slijedit ćemo *načelo kontinuiteta*, koji podrazumijeva stvaranje novih kulturnih vrijednosti i oblika, kao i stalno prevrednovanje i kontekstualizaciju starih i već stvorenih.

Preferirat ćemo pristup tzv. *kulturnog funkcionalizma* (za razliku od još uvijek dominantnog kulturnog difuzionizma), koji u središte stavlja stvaranje uvjeta za demokratičniji kulturni život kroz veću participaciju u procesima kulturne i umjetničke produkcije i javnog djelovanja, uz povećanje organizacijske efektivnosti i efikasnosti. To znači da će se u fokus staviti oni oblici kulturnog djelovanja koje obilježava inventivnost, dinamičnost, disperzivnost i participacija, iako se neće zanemariti oni programi koji teže izvrsnosti i reprezentativnosti, kao ni oni usmjereni na očuvanje tradicije. Pažnja će se usmjeriti na kulturni život, ali isto tako i na kulturno stvaralaštvo, osobito u području suvremenih umjetnosti i umjetničkog eksperimenta. Umjesto koncepta demokratizacije kulture, koji podrazumijeva povećanje dostupnosti tzv. elitne kulture, naglasak će se staviti na pluralističko shvaćanje *kulturne demokracije* - paralelne kulturne modele i intersektorsku suradnju, u kojoj su ključni akteri, pored javnih ustanova, i organizacije civilnog i privatnog sektora. Odnosno, kulturna politika će podjednako ulaziti u odnos s različitim akterima - od kulturnih ustanova, preko formalnih i neformalnih grupa do

sasvim novih oblika organiziranja u kulturi, odnosno onih potencijalnih koje treba prepoznati i predvidjeti jer bi oni mogli bitno utjecati na budući kulturni razvoj.

4.2. Mjere i aktivnosti

Svaki od prioriteta razrađuje se kroz skup mjera i aktivnosti koje treba provoditi Ministarstvo kulture, odnosno tijelo nadležno za implementaciju kulturne politike. Redovne zadaće Ministarstva kulture ovdje se ne navode, već se predstavljaju one mjere i aktivnosti koje su nužne za uvođenje promjena u sustavu, odnosno za dosizanje strateških ciljeva.

Prioritet: 1.1. Otvoreno i participativno kreiranje kulturne politike

Mjere i aktivnosti:

- Sustav mjera i procedura za unapređenje transparentnosti i otvorenosti rada tijela javne vlasti u području kulture
- Uvođenje strukturirane komunikacije s različitim dionicima u kulturi (lokalna i regionalna uprava i samouprava, stručne institucije, javne ustanove u kulturi, strukovna udruženja, sindikati, mreže organizacija civilnog društva i zagovaračke inicijative) vezano uz pitanja definiranja kulturne politike
- Jačanje uloge kulturnih vijeća u definiranju i praćenju provedbe kulturne politike
- Suradnja s tijelima državne uprave u čijoj su nadležnosti drugi sektori važni za razvoj kulture te usuglašavanje kulturne politike s drugim razvojnim politikama

Prioritet: 1.2. Unapređenje sustava financiranja u kulturi

Mjere i aktivnosti:

- Izgradnja sustava valorizacije rada ustanova i kulturnih programa koji će se temeljiti na primjerenim kriterijima (kulturno-umjetničkim ili društvenim, ovisno o svrsi programa ili ustanove, odnosno organizacije)
- Sustavna kontrola i revizija potrošnje javnih sredstava
- Izrada zasebne strategije i postupno uvođenje sustava zasebnih tijela, udaljenih od izravnog političkog odlučivanja (tzv. "arms'-length" tijela)

Prioritet: 1.3. Unapređenje modela upravljanja ustanovama u kulturi

Mjere i aktivnosti:

- Sustav mjera i procedura za unapređenje transparentnosti poslovanja javnih ustanova u kulturi
- Postupna demokratizacija upravljanja ustanovama u kulturi uključivanjem profesionalaca u kulturi, stručnjaka i korisnika, primjereno polju i vrstama ustanova, kroz različite načine biranja i predstavljanja
- Uspostavljanje novog tipa ustanova utemeljenih na partnerstvu između javnog i civilnog ili privatnog sektora

Prioritet: 2.1. Ulaganje u umjetnički razvoj i kulturno stvaralaštvo

Mjere i aktivnosti:

- Poticanje umjetničkog istraživanja, eksperimenta i inovativnih umjetničkih pristupa koji nadilaze stroge podjele između sektora, disciplina i djelatnosti
- Primjereno i razvojno ulaganje u umjetničku produkciju, bez obzira da li ona nastaje unutar ili izvan institucija
- Razvoj distribucijskih modela unutar Hrvatske kroz potpore mrežama za suradnju i razmjenu domaćih produkcija
- Prilagodba nacionalnih festivala s dugom tradicijom suvremenim kretanjima i potrebama (njihova programska, organizacijska i ekonomska reorganizacija)
- Poticajne mjere za snažnije integriranje nezavisnih profesionalaca u kulturni sustav
- Razvoj kulturnih kompetencija djece i mladih kroz poticanje posebnih kulturno-obrazovnih programa te poticanje njihovog sudjelovanja i kao aktivnih sudionika i kao kritičkih konzumenata kulture

Prioritet: 2.2. Poticanje razvojnih programa međunarodne kulturne suradnje

Mjere i aktivnosti:

- Jačanje kulturne suradnje u regiji jugoistočne Europe kroz potpore suradničkim mrežama programske suradnje, nezavisnim distribucijskim mrežama proizvođa kulturne industrije te razvojnim programima širenja znanja i jačanja kapaciteta u regiji.
- Unapređivanje sustava potpore programima financiranim iz Kreativne Europe - Program Kultura, s jasno definiranim kriterijima potpore prema tipu financiranja i vrsti organizacije te uspostavljanje koordinacije s tijelima lokalne i regionalne uprave
- Potpora aktivnom uključivanju kulturnih organizacija i institucija u europske i svjetske kulturne mreže
- Uspostavljanje partnerstva s lokalnim i regionalnim upravama u izgradnji mreže rezidencijalnih centara i programa te programskih poticaja za realizaciju takvih programa
- Uspostavljanje suradnje s ministarstvom nadležnim za vanjske poslove vezano uz sustavno uključivanje kulture u međunarodne programe razvojne suradnje kako bi se omogućio prijenos znanja i vještina razvijenih u kulturnom sektoru u Hrvatskoj.
- Uspostavljanje suradnje s ministarstvom nadležnim za vanjske poslove na izradi strategije razvoja kulturne diplomacije, uključivši i evaluaciju i redefiniranje uloge Zaklade "Hrvatska kuća - Croatia House"

Prioritet: 2.3. Sustavno povezivanje kulture i obrazovanja

Mjere i aktivnosti:

- Uspostavljanje suradnje s tijelima državne uprave nadležnim za obrazovanje i znanost radi uvođenja sustava mjera i procedura kojima bi se ojačala uloga i odgovornost nositelja kulturnih politika na području visokog umjetničkog obrazovanja
- Uspostavljanje suradnje s tijelima državne uprave nadležnim za obrazovanje i znanost radi usustavljanja i unapređenja obrazovanja u upravljanju i menadžmentu u kulturi te radi njegovog kvalitetnijeg povezivanja s praksama u kulturnom sektoru

- Uspostavljanje suradnje s tijelima državne uprave nadležnim za osnovno i srednje obrazovanje radi povezivanja kulturnih programa i školskog kurikula, odnosno jačanja pristupa kulturi kroz školski sustav
- Potpora centrima znanja i istraživanjima u kulturi
- Poticanje suradnje akademske zajednice i kulturnog sektora

Prioritet: 3.1. Poticanje društveno angažiranog djelovanja u kulturi

Mjere i aktivnosti:

- Potpore programima koji potiču kritičku raspravu i društveni angažman zajednice
- Potpore programima usmjerenih na uključivanje društvenih skupina za koje postoji rizik isključivanja i marginalizacije
- Poticanje socijalnog poduzetništva u kulturi
- Uspostavljanje novog institucionalnog modela kulturno-društvenih centara i podrška njihovom osnivanju na lokalnoj razini

Prioritet: 3.2. Unapređenje uvjeta za djelovanje organizacija civilnoga društva

Mjere i aktivnosti:

- Uvođenje kriterija i drugih mjera koje će osigurati ravnopravni pristup javnom financiranju kulturnih programa koje provode organizacije civilnog društva (udruge i umjetničke organizacije)
- Unapređenje sustava poticajnih mjera za stabilizaciju i razvoj organizacija civilnog društva koje djeluju na području kulture
- Razvoj infrastrukture za djelovanje organizacija civilnog društva

Prioritet: 4.1. Učinkovitije upravljanje kulturnom baštinom i njezino održivo korištenje

Mjere i aktivnosti:

- Izrada zasebne strategije radi uspostavljanja sustava koji će omogućiti kulturno, društveno, ekološki i ekonomski održivu zaštitu, očuvanje i korištenje kulturnih dobara
- Sustav mjera i procedura za bolju koordinaciju konzervatorske struke s drugim strukama, primarno urbanizam, graditeljstvo i zaštita okoliša
- Revalorizacija kriterija i načina zaštite graditeljske baštine 20. stoljeća te ujednačavanje pristupa na teritoriju cijele države

Prioritet: 4.2. Uspostavljanje primjerenog odnosa između kulture i tržišta

Mjere i aktivnosti:

- Uvođenje sustava zasebnih mjera koje će osnažiti razvoj temeljnih kulturnih industrija
- Uspostavljanje suradnje s tijelima državne uprave nadležnim za razvoj poduzetništva i obrta radi poticanja razvoja kreativnih industrija i kroz mjere gospodarske politike
- Uspostavljanje suradnje s tijelima državne uprave nadležnim za razvoj turizma radi koordinacije potpora kulturnim programima značajnim za razvoj turizma te radi definiranja zajedničkih projekata koji povezuju kulturu i turizam

- Uspostavljanje suradnje s tijelima državne uprave nadležnim za rad i zapošljavanje radi uspostavljanja poticajnih mjera za samozapošljavanje u kulturnom i kreativnom sektoru
- Uspostavljanje suradnje s tijelima državne uprave nadležnim za poreznu politiku i gospodarstvo radi uvođenja regulatornih mjera koja će omogućiti samofinanciranje kulturnih ustanova iz popratnih gospodarskih djelatnosti
- Uspostavljanje suradnje s tijelima državne uprave nadležnim za poreznu politiku radi unapređenja sustava poreznih olakšica koji će poticajno djelovati na razvoj kulture, slijedeći princip “kulturne iznimke”

4.3. Instrumenti

Pri definiranju osnovnih instrumenata kulturne politike koristimo sistemski pregled kojeg je dao Sanjin Dragojević u svojoj doktorskoj disertaciji (Dragojević 2006). Tri su osnovna instrumenta kulturne politike: planiranje, regulativa i financiranje. Iako se radi o zasebnim instrumentima oni su međuovisni i povezani na različitim razinama te je stoga u provedbi kulturne politike potrebno posebno paziti na koherentnost i koordiniranost njihovog korištenja.

Planiranje unutar kulturne politike ima tri aspekta: način odlučivanja, određivanje prioriteta te konačni kulturni plan. Kulturni plan se pak sastoji od kulturnih programa koji razrađuju konkretne pravce i oblike djelovanja prema pojedinim kulturnim područjima te od specifično definiranog plana kulturnih akcija.

Regulativa odnosno legislativa je sistemski okvir planiranja. Postoje različiti oblici korištenja regulatornog okvira kao instrumenta kulturne politike, a ovdje izdvajamo najkarakterističnije. Prvi je oblik onaj koji u najopćenitijem smislu i na najvišoj pravno-političkoj, odnosno ustavnoj razini, funkcionira kao jamac prava na kulturu i slobodu kulturnog stvaralaštva. Drugi je oblik onaj koji se odnosi na reguliranje statusa pojedinih kulturnih ustanova i način funkcioniranja pojedinih kulturnih djelatnosti. Treći oblik je onaj koji štiti prava umjetnika i profesionalaca u kulturi te koji određuje financiranje kulturnih djelatnosti.

Financiranje je najkonkretniji instrument kulturne politike, a njegova regulacija ima dalekosežne posljedice. Ono je izravno vezano i uz regulatorne instrumente i uz instrumente planiranja. I ovaj instrument ima tri osnovna aspekta: direktno financiranje, indirektno financiranje i financiranje iz neovisnih izvora.

Direktno financiranje, odnosno financiranje iz javnih sredstava na različitim razinama (lokalna, regionalna i nacionalna), ima nekoliko različitih vidova: novčano pokrivanje troškova svakodnevnog funkcioniranja (troškovi zaposlenika i održavanja infrastrukture), sufinanciranje konkretnih projekata i programa, subvencije, osiguravanje troškova servisa i kreditiranje. U hrvatskoj kulturnoj politici su uglavnom prisutna samo prva tri vida.

Indirektno financiranje podrazumijeva mjere kojima se pokušava motivirati gospodarske subjekte ili privatne osobe na ulaganje u kulturu ili kojima se pokušava zaštititi ekonomski položaj umjetnika i profesionalaca u kulturi. Uobičajene mjere su izuzeće od poreza drugih davanja ili smanjenje poreza i davanja na donacije, kulturne usluge i proizvode, prihod ili dohodak umjetnika i drugih profesionalaca te socijalno osiguranje i naknade za nezaposlene.

Financiranje iz neovisnih izvora podrazumijeva različite oblike, kao što su: izdvajanje dijela turističkih, televizijskih ili nekih drugih taksa u kulturne svrhe; izdvajanje dijela prihoda od igara na sreću; prikupljanje sredstava iz različitih izvora kao inicijalnog kapitala za uspostavljanje i funkcioniranje novih fondova ili ustanova; financiranje od različitih dobrotvornih organizacija i fondacija.

Za provedbu navedenih mjera bi će potrebno koristiti sva tri instrumenta kulturne politike, unutar kojih posebno ističemo određene aspekte i konkretne aktivnosti:

1. Planiranje

- Izrada detaljnih planova provedbe i evaluacije rezultata unutar pojedinih prioriteta
- Izrada detaljnih strategija razvoja i praćenja razvoja pojedinih područja i djelatnosti, a u skladu s navedenim prioritetima i mjerama
- Uključivanje timova nezavisnih stručnjaka i pojedinih stručnih institucija u procese planiranja
- Uključivanje zainteresirane javnosti u procese planiranja i provedba javnih rasprava
- Usuglašavanje planova kulturnog razvoja s planovima razvoja drugih sektorskih politika
- Usuglašavanje nacionalne kulturne politike s lokalnim i regionalnim planovima razvoja
- Donošenje nacionalnog plana kulturnog razvoja

2. Regulativa

- Analiza postojećih zakona i drugih propisa kojima se izravno ili neizravno određuje ukupna kulturna djelatnost
- Komparativna analiza propisa relevantnih za kulturu u nekim europskim zemljama sličnog političkog sustava
- Provedba navedenih mjera kroz izmjene i dopune postojećih zakonskih i podzakonskih akata te izrada novih potrebnih akata
- Usustavljivanje zakona koji se odnose na kulturu u jedinstveni zakon o kulturi, s mogućnošću definiranja posebnih zakona za određena područja
- Uključivanje zainteresirane javnosti i provedba javnih rasprava u procesima izmjena i donošenja propisa

3. Financiranje

- Reguliranje procedura i pravila koji će omogućiti racionalnije i efikasnije direktno financiranje iz sredstava javnog proračuna te nadzor nad potrošnjom sredstava
- Postupno izdvajanje financiranja programa iz ustroja Ministarstva kulture i osnivanje zasebnih tijela (tzv. "arms'-length" tijela)
- Provedba programa zajedničkog financiranja specifičnih projekta u suradnji s drugim tijelima državne uprave
- Jačanje i efikasnija provedba financiranja kulture iz mehanizama koju su nadopunjujući javnom proračunu (sredstva od prihoda igara na sreću i nagradnih igara, sredstva privatnih televizija, spomenička renta, turistička taksa i sl.)
- Poticajne mjere i tehnička pomoć za korištenje sredstava iz fondova i programa Europske unije
- Poticanje poreznim i drugim mjerama ulaganja u kulturu putem donacija poduzeća i pojedinaca te olakšavanje osnivanja fondacija

- Olakšavanje obavljanja popratnih komercijalnih djelatnosti ustanova i organizacija u kulturi, odnosno olakšavanje samoprihodovanja

5. VREMENSKI TIJEK AKTIVNOSTI

Okvirni vremenski tijek aktivnosti razgrađuje se na razdoblje od četiri godine, iako će brojne mjere tek biti uvedene pa se njihova daljnja implementacija očekuje i u narednom razdoblju, nakon čega će se moći mjeriti njihov puni učinak. Plan je organiziran je na razini prioriteta i pripadajućih mjera i aktivnosti, a indicira ključne korake u njihovoj implementaciji: priprema, iniciranje, provedba (ukoliko je potrebno u više faza) te, kada je to posebno potrebno radi faznosti primjene, posebne analize učinka.

Godina	1.	2.	3.	4.
Prioriteti / Mjere i aktivnosti				
1.1. Otvoreno i participativno kreiranje kulturne politike				
Sve mjere	Priprema i iniciranje Primjena			
1.2. Unapređenje sustava financiranja u kulturi				
Sustav valorizacije rada ustanova i kulturnih programa	Priprema	Iniciranje i provedba		
Sustavna kontrola i revizija potrošnje javnih sredstava	Priprema Iniciranje i testiranje u praksi	Provedba		Analiza učinka
Izrada strategije i postupno uvođenje zasebnih tijela (tzv. "arms'-length" tijela)	Priprema	Izrada strategije Zakonska prilagodba	Iniciranje Provedba	
1.3. Unapređenje modela upravljanja ustanovama u kulturi				
Sustav mjera i procedura za unapređenje transparentnosti poslovanja javnih ustanova	Priprema Iniciranje	Primjena: 1. faza Analiza učinka	Kontinuirana primjena i nadzor	
Postupna demokratizacija upravljanja ustanovama u kulturi	Priprema	Primjena: 1. faza	Analiza učinka	Primjena: 2. faza
Uspostavljanje novog tipa ustanova utemeljenih na partnerstvu između javnog i civilnog ili privatnog sektora	Priprema Zakonska prilagodba	Iniciranje Primjena		Analiza učinka
2.1. Ulaganje u umjetnički razvoj i kulturno stvaralaštvo				
Poticanje umjetničkog istraživanja, eksperimenta i inovativnih pristupa koji nadilaze stroge podjele između sektora,	Priprema Iniciranje	Provedba		

disciplina i djelatnosti				
Primjereno i razvojno ulaganje u umjetničku produkciju, bez obzira da li ona nastaje unutar ili izvan institucija	Priprema Iniciranje	Provedba		
Razvoj distribucijskih modela unutar Hrvatske kroz potpore mrežama za suradnju i razmjenu domaćih produkcija		Priprema Iniciranje	Provedba	
Prilagodba nacionalnih festivala s dugom tradicijom suvremenim kretanjima i potrebama	Evaluacija Priprema	Iniciranje	Provedba	
Poticajne mjere za snažnije integriranje nezavisnih profesionalaca u kulturni sustav		Detaljna analiza Priprema	Zakonska prilagodba Iniciranje	Provedba
Razvoj kulturnih kompetencija djece i mladih kroz poticanje posebnih kulturno-obrazovnih programa te poticanje njihovog sudjelovanja i kao aktivnih sudionika i kao kritičkih konzumenata kulture		Priprema Iniciranje	Provedba	
2.2. Poticanje razvojnih programa međunarodne kulturne suradnje				
Jačanje kulturne suradnje u regiji jugoistočne Europe kroz potpore suradničkim mrežama programske suradnje, nezavisnim distribucijskim mrežama te razvojnim programima širenja znanja	Priprema Iniciranje	Provedba		
Unapređivanje sustava potpore programima financiranim iz Kreativne Europe - Program Kultura	Priprema Iniciranje Provedba			
Potporna aktivnom uključivanju kulturnih organizacija i institucija u europske i svjetske kulturne mreže	Priprema Iniciranje Provedba			
Uspostavljanje partnerstva s lokalnim i regionalnim upravama u izgradnji mreže rezidencijalnih centara		Priprema	Iniciranje Kontinuirana provedba	
Uključivanje kulture u međunarodne programe razvojne suradnje (ministarstvo za vanjske poslove)	Uspostavljanje suradnje Priprema	Iniciranje Provedba: 1. faza	Analiza učinaka	Kontinuirana provedba
Izrada strategije razvoja kulturne diplomacije (ministarstvo za vanjske poslove)	Uspostavljanje suradnje Analiza postojećih	Definiranje strategije Iniciranje	Provedba	

	instrumenata			
2.3. Sustavno povezivanje kulture i obrazovanja				
Sustav mjera i procedura kojim bi se ojačala uloga i odgovornost nositelja kulturnih politika na području visokog umjetničkog obrazovanja (ministarstvo za znanost i obrazovanje)	Uspostavljanje suradnje Definiranje mjera i projekata	Iniciranje Primjena		
Usustavljivanje i unapređivanje obrazovanja u upravljanju i menadžmentu u kulturi te njegovo kvalitetnije povezivanje s praksama u kulturnom sektoru (ministarstvo za znanost i obrazovanje)		Uspostavljanje suradnje Definiranje mjera i projekata	Iniciranje Primjena	
Povezivanje kulturnih programa i školskog kurikula (ministarstvo za obrazovanje)		Uspostavljanje suradnje Priprema	Definiranje mjera	Iniciranje Primjena
Potpora centrima znanja i istraživanjima u kulturi			Priprema Iniciranje	Provedba
Poticanje suradnje akademske zajednice i kulturnog sektora			Priprema Iniciranje	Provedba
3.1. Poticanje društveno angažiranog djelovanja u kulturi				
Potpore programima koji potiču kritičku raspravu i društveni angažman zajednice	Priprema Iniciranje	Provedba		
Potpore programa usmjerenih na uključivanje društvenih skupina za koje postoji rizik isključivanja i marginalizacije	Priprema Iniciranje	Provedba		
Poticanje socijalnog poduzetništva u kulturi		Priprema Iniciranje	Provedba	
Uspostavljanje novog institucionalnog modela kulturno-društvenih centara i podrška njihovom osnivanju na lokalnoj razini	Priprema Zakonska prilagodba	Iniciranje Primjena: 1 faza	Analiza učinka	Kontinuirana primjena
3.2. Unapređenje uvjeta za djelovanje organizacija civilnoga društva				
Uvođenje kriterija i drugih mjera koje će osigurati ravnopravni pristup javnom financiranju kulturnih programa koje provode organizacije civilnog društva	Priprema Iniciranje	Provedba		
Unapređenje sustava poticajnih mjera za stabilizaciju i razvoj organizacija civilnog društva	Priprema Iniciranje	Provedba		
Razvoj infrastrukture za djelovanje organizacija civilnog društva	Priprema	Iniciranje		

		Provedba		
4.1. Učinkovitije upravljanje kulturnom baštinom i njezino održivo korištenje				
Uspostavljanje sustava koji će omogućiti kulturno, društveno, ekološki i ekonomski održivu zaštitu, očuvanje i korištenje kulturnih dobara	Analiza Priprema	Izrada strategije Zakonska prilagodba	Iniciranje Provedba	Analiza učinka
Sustav mjera i procedura za bolju koordinaciju konzervatorske struke s drugim strukama	Priprema	Iniciranje Primjena: 1. faza	Analiza učinaka	Kontinuirana primjena
Revalorizacija kriterija i načina zaštite graditeljske baštine 20. stoljeća te ujednačavanje pristupa na teritoriju cijele države	Priprema	Iniciranje Primjena: 1. faza	Analiza učinaka	Kontinuirana primjena
4.2. Uspostavljanje primjerenog odnosa između kulture i tržišta				
Uvođenje sustava zasebnih mjera koje će osnažiti razvoj temeljnih kulturnih industrija		Priprema	Iniciranje Primjena	
Poticanja razvoja kreativnih industrija i kroz mjere gospodarske politike (ministarstvo za poduzetništvo i obrt)	Uspostavljanje suradnje Priprema	Iniciranje Provedba: 1. faza	Analiza učinaka	Kontinuirana provedba
Koordinacija potpora kulturnim programima značajnim za razvoj turizma i definiranje zajedničkih projekata koji povezuju kulturu i turizma (ministarstvo za turizam)	Priprema	Iniciranje Provedba		
Poticanje samozapošljavanja u kulturnom i kreativnom sektoru (ministarstvo za rad)	Uspostavljanje suradnje Priprema	Iniciranje Provedba: 1. faza	Analiza učinaka	Kontinuirana provedba
Uvođenje regulatornih mjera koje će omogućiti samofinanciranje kulturnih ustanova iz popratnih gospodarskih djelatnosti te unapređenje sustava poreznih olakšica (ministarstva za gospodarstvo i za financije)	Analiza potreba i primjera prakse Uspostavljanje suradnje s ministarstvima Zakonska prilagodba	Iniciranje Primjena: 1. faza	Analiza učinaka	Kontinuirana primjena

6. FINANCIJSKI INSTRUMENTI

Provedba mjera kulturne politike provodit će se kombiniranom primjenom različitih financijskih instrumenata. Budući da su oni ovisni i o politikama u nadležnosti drugih tijela, za njihovo precizno definiranje bit će potrebno uspostaviti suradnju s pojedinim

tijelima državne uprave odnosno s lokalnom i regionalnom upravom i samoupravom. Detaljni financijski plan donijet će se zasebnim dokumentima koji će proizaći iz dokumenta sektorske politike na području kulture. Osnovni financijski instrumenti koji bi se mogli koristiti za provedbu ove politike su:

- Sredstva državnog proračuna - izravno sredstva na poziciji Ministarstva kulture, kao i komplementarna sredstva namijenjena provedbi javnih politika u drugim područjima, ovisno u uspostavljenim suradnjama
- Sredstva iz dijela prihoda igara na sreću i nagradnih igara
- Sredstva iz dijela prihoda od različitih такси
- Sredstva lokalnih i regionalnih proračuna - poštujući autonomiju lokalnih i regionalnih uprava i samouprava, putem koordiniranih suradničkih aktivnosti i mjera
- Sredstva za pojedine projekte i programe kroz korištenje Europskog socijalnog fonda, Europskog fonda za regionalni razvoj, Fonda za ruralni razvoj, URBACT - Programa za održivi urbani razvoj, te programa kao što su Kreativna Europa, Erasmus+ i Horizon 2020
- Neizravno financiranje kroz mjere porezne politike

7. MJERENJE UČINKA (EVALUACIJA)

Praćenje provedbe politike i mjerenje učinaka provodit će se prema detaljnom planu implementacije politike, a izvještaji se trebaju podnositi na godišnjoj razini te po završetku razdoblja provedbe politike.

Izvještaji o provedbi trebaju sadržavati sljedeće:

- Ulazni indikatori koji daju prikaz svih resursa koji su korišteni za provedbu
- Izlazni indikatori koji se odnose na neposredne rezultate provedbe, a iskazuju se kvantitativno
- Indikatori rezultata koji pokazuju koji su ciljevi i prioritete ostvareni
- Indikatori učinaka koji pokazuju dugoročne koristi postignutih rezultata

8. POVEZANOST S DRUGIM JAVNIM POLITIKAMA

Kako bi ostvarila svoje ciljeve i realizirala prioritete te svoju ukupnu viziju - aktivno uključivanje kulture i kulturne baštine u održivi razvoj Hrvatske - kulturna politika se mora povezati i uskladiti sa sljedećim sektorskim politikama:

- Javna uprava - u različitim aspektima provedbe opće reforme javne uprave, po pitanjima uvođenja sustava zasebnih tijela financiranja programa, transparentnosti rada javne uprave i javnih ustanova, izmjena regulative koja se odnosi na javne ustanove i udruge, i slično
- Javne financije - vezano uz kontrolu i reviziju potrošnje javnih sredstva, promjene porezne politike i slično
- Vanjska politika - koordinirano djelovanje u području međunarodne kulturne suradnje, razvoja kulturne diplomacije te osobito po pitanjima uključivanja kulture u sustav pružanja razvojne pomoći
- Obrazovanje i znanost - u području unapređenja visokog obrazovanja u kulturi i umjetnosti te u području razvoja kulturnih kompetencija djece i mladih u sustavu osnovnog i srednjeg obrazovanja

- Razvoj civilnog društva - uspostavljanje modela kulturno-društvenih centara, poticanje socijalnog poduzetništva te uz unapređenje uvjeta za djelovanje organizacija civilnoga društva na području kulture
- Socijalna politika - uključivanje društvenih skupina kod kojih postoji rizik isključivanja i marginalizacije te poticanje socijalnog poduzetništva
- Politika za mlade - mjere kojima se potiče aktivna participacija mladih u kulturi te mjere koje se tiču obrazovanja, socijalnog uključivanja i zapošljavanja
- Urbanizam, graditeljstvo, zaštita okoliša, regionalni razvoj - primarno u izradi strategije zaštite i održivog korištenja kulturne baštine te kod infrastrukturnih projekata
- Gospodarstvo, poduzetništvo i obrt - mjere poticanja razvoja kreativnih industrija te gospodarskih aktivnosti kulturnih ustanova
- Rad - poticanje samozapošljavanja, reguliranje prava slobodnih umjetnika te pitanja radničkih prava
- Turizam - razvoj kulturnog turizma

SAŽETAK

1. Uvod

Ovaj nacrt sektorske politike za područje kulture zalaže se za *sistemske i horizontalne pristup* u kreiranju i provedbi politike. On se ne fokusira na specifične probleme i potrebe unutar pojedinih kulturnih djelatnosti, već pokušava detektirati one točke iz kojih se može djelovati tako da se uvedu strukturne promjene koje će imati pozitivne dugoročne učinke na različite discipline i specifična područja kulturnog djelovanja. Stoga su ključna pitanja ove politike ona koja se odnose na strukture i procese donošenja odluka o financiranju i upravljanju kulturnim sustavom. Kulturni sustav je promatran kao cjelina: različite funkcije kulture i kulturne politike - *zaštita kulturnih dobara, poticanje stvaralaštva i razvijanje kulturnog života* - shvaćaju se kao međusobno povezana i isprepletena područja djelovanja politike. Takav je pristup ne samo općeprihvaćen u naprednijim političkim sustavima, nego je i nužan s obzirom na specifična obilježja kulture i kulturnih funkcija

Prijedlog ove politike utemeljen je na pristupu u kojem se kultura sagledava kao *četvrti stup održivog razvoja* te tako obraća pažnju na razvoj samog kulturnog sektora, ali i na uključivanje kulture u druge javne politike. "Kultura i razvoj su novo, inovativno i proaktivno područje održivog razvoja koje podrazumijeva ulaganje u kulturne djelatnosti, kulturne i kreativne industrije, zaštitu i održivo korištenje kulture baštine, održivi kulturni turizam, kao i u ljudska prava, jednakost, socijalnu pravdu i temeljne slobode. Takvim politikama omogućit će se humaniji pristup rastu i razvoju koji će generirati pozitivne kulturne, socijalne i gospodarske ishode." (UNESCO 2013)

2. Analiza stanja

Analiza stanja polazi od definiranja ključnih problema kulturne politike te detaljno razmatra sljedeća pitanja i teme: politički utjecaj, institucionalni ustroj, društveni utjecaj kulture, intersektorska suradnja, međunarodna kulturna suradnja, odnos kulture i obrazovanja, industrije i turizma te posebno razmatra područje kulturne baštine.

U zaključnom dijelu utvrđuje se sljedeće:

Kulturna politika u Hrvatskoj zahtijeva sistemsku promjenu koja će proizvesti dugoročne pozitivne efekte, kako na umjetnički i kulturni razvoj, tako i na stvaranje preduvjeta za

ukupni održivi razvoj Hrvatske. Temeljni problemi kulturne djelatnosti su sistemske naravi pa im tako treba i pristupati. Problemi se ne mogu rješavati samo na razini pojedinih disciplina i specifičnih područja, već horizontalno, obraćajući posebnu pažnju na strukture i procese donošenja odluka o financiranju i upravljanju kulturnim sustavom.

Stoga se kulturna politika u idućem razdoblju prije svega treba baviti propisima koji određuju ova pitanja. U zakonodavstvo su uvedene brojne pojedinačne promjene, no ukupni zakonodavni okvir, osobito onaj kojim se određuje djelovanje javnih ustanova te direktno i indirektno financiranje kulture nije prilagođen stvarnim potrebama razvoja. Budući da je legislativa horizontalno pitanje, relevantno za sve prioritetne teme i područja ove analize, ovdje nije odvojeno razmatrana.

Kultura je podložna političkom odlučivanju na svim razinama i u primjeni svih instrumenata. Upravo otvaranje i demokratizacija procesa kreiranja i provedbe kulturne politike mora biti u fokusu ove sektorske politike. Sustav odlučivanja o financiranju programa treba postupno udaljavati od izravnog političkog odlučivanja, modernizirati ga i učiniti dinamičnijim kako bi se na odgovarajući način mogao poticati kulturni razvoj. Važno je također početi rješavati i niz problema koji proizlaze iz nedovoljne razine evaluacije programa, neadekvatnoga sustava praćenja javnog financiranja te nedostatka ozbiljne revalorizacije pojedinih programa, rada ustanova i organizacija.

Budući se radi o visoko institucionaliziranom sustavu, posebnu pažnju treba obratiti upravo na javne ustanove. Organizacijski modeli, odnosno modeli upravljanja i odlučivanja zastarjeli su, a po svom formalnom ustroju oni su također izravno uvjetovani političkim odlukama i podložni različitim političkim utjecajima. Takav sustav ne može dati snažniji poticaj razvoju umjetničkih praksi niti može osigurati značajniji pozitivni utjecaj kulture na društvene promjene. Sklonost brojnih institucija vlastitom perpetuiranju i njihova neosjetljivost na društvene i političke promjene često su prepreka i za kulturni i društveni razvoj. Istovremeno, kulturna i društvena dinamika uvjetuje nužne promjene u odnosima unutar kulturnog sustava: pozitivne mjere unapređenja rada javnih institucija, kao i mjere koje će snažnije potaknuti i stabilizirati kulturno djelovanje drugih dvaju sektora - neprofitnog odnosno civilnog te privatnog.

3. Ciljevi i strategija

Polazišta za razradu ciljeva i strategija su temeljni i trajni zadaci svake kulturne politike. To su zaštita i promicanje javne funkcije kulture, omogućavanje ostvarivanje kulturnih prava, kulturna raznolikost, poštivanje autonomije i prava sudjelovanja u donošenju odluka različitih aktera u kulturnoj djelatnosti te kontinuirana briga za zaštitu kulturnih dobara i vrijednosti, poticanje kulturnog stvaralaštva i razvijanje kulturnog života.

Koncepcija kulturne politike temelji se na strateškom određivanju ciljeva i prioriteta koji proizlaze iz rezultata provedene analize, fokusirajući se na ona mjesta u sustavu gdje se mogu proizvesti promjene koje će donijeti dugoročne pozitivne efekte, kako na razvoj kulture, tako i u aspektu ukupnog razvoja Hrvatske. Ta ključna mjesta strateškog usmjerenja politike uobličena su u četiri cilja koja artikuliraju viziju razvoja kulture kao dinamičnog, demokratičnog i dugoročno održivog sustava koji nije samo sposoban odgovarati na suvremene potrebe društva, nego i proaktivno djelovati te prepoznavati i inicirati nove trendove.

Svaki cilj razrađen je kroz dva ili tri strateška prioriteta koji se pak kasnije razrađuju kroz nekoliko prioritetnih mjera politike. Iako su funkcionalno razdvojeni, oni su svi međusobno povezani - jedni na druge se nadovezuju i međusobno nadopunjuju. Stoga će i implementacija kulturne politike podrazumijevati koordinirani horizontalni pristup.

Strateški ciljevi I prioriteta su:

Cilj 1: Uravnoteženiji, demokratičniji, dinamičniji i učinkovitiji kulturni sustav

- 1.1. Otvoreno i participativno kreiranje kulturne politike
- 1.2. Unapređenje sustava financiranja u kulturi
- 1.3. Unapređenje modela upravljanja ustanovama u kulturi

Cilj 2: Razvoj suvremene umjetnosti, kulturnog stvaralaštva i sudjelovanja u kulturnom životu

- 2.1. Ulaganje u umjetnički razvoj i kulturno stvaralaštvo
- 2.2. Poticanje razvojnih programa međunarodne kulturne suradnje
- 2.3. Sustavno povezivanje kulture i obrazovanja

Cilj 3: Jačanje društvene uloge kulture i razvoj civilnoga društva u kulturi

- 3.1. Poticanje društveno angažiranog djelovanja u kulturi
- 3.2. Unapređenje uvjeta za djelovanje organizacija civilnoga društva

Cilj 4: Snažniji doprinos kulture i kulturne baštine ukupnom razvoju

- 4.1. Učinkovitije upravljanje kulturnom baštinom i njezino održivo korištenje
- 4.2. Uspostavljanje primjerenog odnosa između kulture i tržišta

4. Taktički alati

Pristup

Promjene u kulturnim politikama su nužne i trebaju se uvoditi *sustavno*, poštujući *načelo postupnosti*. Pri tom treba uzimati u obzir da se ovdje predložene mjere i rješenja, kao i njihova daljnja razrada, primjenjuju na način da budu primjerene pojedinom kulturnom polju, odnosno da predstavljaju primjeren odgovor na specifične probleme i potrebe. Rješenja vidimo u unapređivanju i nadogradnji kulturnog sustava komplementarnim mehanizama. Slijedit ćemo *načelo kontinuiteta*, koji podrazumijeva stvaranje novih kulturnih vrijednosti i oblika, kao i stalno prevrednovanje i kontekstualizaciju starih i već stvorenih.

Preferirat ćemo pristup tzv. *kulturnog funkcionalizma* (za razliku od još uvijek dominantnog kulturnog difuzionizma), koji u središte stavlja stvaranje uvjeta za demokratičniji kulturni život kroz veću participaciju u procesima kulturne i umjetničke produkcije i javnog djelovanja, uz povećanje organizacijske efektivnosti i efikasnosti.

Mjere i aktivnosti

Svaki od prioriteta razrađuje se kroz skup mjera i aktivnosti koje treba provoditi Ministarstvo kulture, odnosno tijelo nadležno za implementaciju kulturne politike. Redovne zadaće Ministarstva kulture ovdje se ne navode, već se predstavljaju one mjere i aktivnosti koje su nužne za uvođenje promjena u sustavu, odnosno za dosizanje strateških ciljeva.

Sažeti prikaz mjera i aktivnosti:

Prioritet	Mjere i aktivnosti (sažeto)
1.1.	Sustav mjera i procedura za unapređenje transparentnosti tijela javne vlasti Strukturirana komunikacija s dionicima u kulturi Jačanje uloge kulturnih vijeća u definiranju i praćenju provedbe politike Usuglašavanje s drugim razvojnim politikama
1.2.	Sustav valorizacije rada ustanova i programa Sustavna kontrola i revizija potrošnje javnih sredstava Strategija za postupno uvođenje zasebnih tijela (tzv. "arms'-length" tijela) Postupna demokratizacija upravljanja ustanovama Uspostavljanje novog tipa ustanova utemeljenih na partnerstvu različitih sektora
2.1.	Poticanje umjetničkog istraživanja, eksperimenta i inovacija Razvojno ulaganje u umjetničku produkciju, bez obzira na sektor u kojem nastaje Razvoj distribucijskih modela unutar Hrvatske Prilagodba nacionalnih festivala s dugom tradicijom Mjere za snažnije integriranje nezavisnih profesionalaca Razvoj kulturnih kompetencija djece i mladih
2.2.	Jačanje kulturne suradnje u regiji jugoistočne Europe Unapređenje sustava potpore programima financiranim iz Kreativne Europe Potpora uključivanju kulturnih organizacija i ustanova u međunarodne mreže Partnerstvo s lokalnim i regionalnim uprava u izgradnji mreže rezidencijalnih centara Uključivanje kulture u međunarodne programe razvojne suradnje Strategija razvoja kulturne diplomacije
2.3.	Jačanje uloge kulturne politike u visokom umjetničkom obrazovanju Unapređenje obrazovanja u upravljanju i menadžmentu u kulturi Povezivanje kulturnih programa i školskog kurikula Potpora centrima znanja i istraživanjima u kulturi Poticanje suradnje akademske zajednice i kulturnog sektora
3.1.	Potpore programima koji potiču kritičku raspravu i društveni angažman zajednice Potpore programa usmjerenih društvenim skupinama za koje postoji rizik isključivanja Poticanje socijalnog poduzetništva u kulturi Novi institucionalni model kulturno-društvenih centara
3.2.	Kriteriji i mjere za ravnopravniji pristup javnom financiranju programa OCD-a

	Unapređenje poticajnih mjera za stabilizaciju i razvoj OCD-a Razvoj infrastrukture za djelovanje OCD-a
4.1.	Uspostavljanje sustava koji će omogućiti održivu zaštitu i korištenje kulturne baštine Mjere i procedure za bolju koordinaciju konzervatorske i drugih struka Revalorizacija kriterija i načina zaštite graditeljske baštine 20. stoljeća
4.2.	Mjere za osnaživanje razvoja temeljnih kulturnih industrija Poticanje razvoja kreativnih industrija kroz mjere gospodarske politike Koordinacija potpora za kulturni turizam i projekti s nadležnim ministarstvom Poticanje samozapšljivajna u kulturnom i kreativnom sektoru Mjere za omogućavanje samofinanciranja ustanova iz popratnih djelatnosti Unapređenje sustava poreznih olakšica

Instrumenti

Tri su osnovna instrumenta kulturne politike: planiranje, regulativa i financiranje. Iako se radi o zasebnim instrumentima oni su međuovisni i povezani na različitim razinama te je stoga u provedbi kulturne politike potrebno posebno paziti na koherentnost i koordiniranost njihovog korištenja.

Za provedbu navedenih mjera bi će potrebno koristiti sva tri instrumenta kulturne politike, unutar kojih posebno ističemo određene aspekte i konkretne aktivnosti:

- *Planiranje* – izrade detaljnih planova i strategija za pojedina područja, kao što je npr. strategija zaštite i održivog korištenja kulturne baštine, uključivanje stručnjaka i zainteresirane javnosti, usuglašavanje kulturne politike s drugim sektorskim politikama te donošenje nacionalnog plana kulturnog razvoja
- *Regulativna* – analiza postojeće regulative u Hrvatskoj te komparativna analiza propisa nekih drugih europskih zemalja, izmjene i dopune propisa potrebne za provedbu mjera, usustavljanje regulative, a sve s uključivanjem zainteresirane javnosti i provedbom javnih rasprava
- *Financiranje* – racionalnije i efikasnije direktno financiranje iz proračuna, postupno izdvajanje financiranja programa iz ustroja Ministarstva kulture, zajedničko financiranje specifičnih programa s drugim tijelima državne uprave, jačanje i efikasnija provedba financiranja iz nadopunjujućih mehanizama, korištenje sredstava iz EU fondova i programa, poticajne mjere za donacije te olakšavanje samoprihodovanja organizacija u kulturi.

5. Vremenski tijek aktivnosti

Okvirni vremenski tijek aktivnosti razgrađuje se na razdoblje od četiri godine, iako će brojne mjere tek biti uvedene pa se njihova daljnja implementacija očekuje i u narednom razdoblju, nakon čega će se moći mjeriti njihov puni učinak. Plan je organiziran je na razini prioriteta i pripadajućih mjera i aktivnosti, a indicira ključne korake u njihovoj implementaciji: priprema, iniciranje, provedba (ukoliko je potrebno u više faza) te, kada je to posebno potrebno radi faznosti primjene, posebne analize učinka.

6. Financijski instrumenti

Provedba mjera kulturne politike provodit će se kombiniranom primjenom različitih financijskih instrumenata. Budući da su oni ovisni i o politikama u nadležnosti drugih tijela, za njihovo precizno definiranje bit će potrebno uspostaviti suradnju s pojedinim tijelima državne uprave odnosno s lokalnom i regionalnom upravom i samoupravom. Detaljni financijski plan donijet će se zasebnim dokumentima koji će proizaći iz dokumenta sektorske politike na području kulture.

Osnovni financijski instrumenti koji bi se mogli koristiti za provedbu ove politike su sredstva iz: državnog proračuna, dijela prihoda igara na sreću i nagradnih igara, dijela prihoda od različitih taksi, proračuna lokalnih i regionalnih proračuna (kroz suradnju, poštujući njihovu autonomiju), sredstva za pojedine projekte i programe kroz korištenje različitih EU fondova i programa te neizravno financiranje kroz mjere porezne politike.

7. Mjerenje učinka (evaluacija)

Praćenje provedbe politike i mjerenje učinaka provodit će se prema detaljnom planu implementacije politike, a izvještaji se trebaju podnositi na godišnjoj razini te po završetku razdoblja provedbe politike. Izvještaji o provedbi trebaju sadržavati ulazne i izlazne indikatore (kvantitativno) te indikatore rezultata i učinka (kvalitativno).

8. Povezanost s drugim javnim politikama

Kako bi ostvarila svoje ciljeve i realizirala prioritete te svoju ukupnu viziju - aktivno uključivanje kulture i kulturne baštine u održivi razvoj Hrvatske - kulturna politika se mora povezati i uskladiti sa sljedećim sektorskim politikama: javna uprava, javne financije, vanjska politika, obrazovanje i znanost, razvoj civilnog društva, socijalna politika, politika za mlade, urbanizam, graditeljstvo, zaštita okoliša, regionalni razvoj, gospodarstvo, poduzetništvo i obrt, rad, turizam.

REFERENCE

Council of the European Union, Press release 3349th Council meeting, Education, Youth, Culture and Sport, 16040/14, Provisional version, Brussels, 25 November 2014

Culture: Fourth Pillar of Sustainable Development, United Cities and Local Governments, URL: www.agenda21culture.net [2.12.2014.]

Cvjetičanin, Biserka. & Katunarić, Vjeran ur. (2001) Strategija kulturnog razvitka: Hrvatska u 21. stoljeću. Zagreb: Ministarstvo kulture RH

Dragojević, Sanjin (2006) Kulturna politika: europski pristupi i modeli. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu: Fakultet političkih znanost

Državni proračun Republike Hrvatske, Ministarstvo financija RH, <http://www.mfin.hr/hr/drzavni-proracun-2014-godina> [15.11.2014.]

Eagleton, Terry (2002/2000). Ideja kulture. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, prev. Gordana V. Popović

European Agenda for Culture, Official Journal of the European Union (2007/C 287/01)

Financiranje javnih potreba u kulturi u Republici Hrvatskoj 2011. Rezultati anketnog istraživanja Ministarstva kulture, prosinac 2012., URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=8053> [10.12.2014.]

Hrvatski audiovizualni centar - HAVC, www.havc.hr [15.11.2014.]

Ministarstvo kulture, www.min-kulture.hr [20.11.2014.]

Mišković, Davor (2013) Istraživanja u kulturi. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk

Nacionalna strategija razvojne suradnje Republike Hrvatske za razdoblje od 2009. do 2014. godine (NN 24/09).

Portal to Cultural Rights, URL: <http://www.culturalrights.net/> [2.12.2014.].

Primorac, Jaka, Obuljen, Nina i Švob-Đokić, Nada (2013) Compendium: Cultural Policies and Trends in Europe. Country profile Croatia. Council of Europe i ERICarts. URL: <http://www.culturalpolicies.net/web/croatia.php> [2.12.2014.]

Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.–2015. Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (srpanj 2011.)

UNESCO, The Hangzhou Declaration. Placing Culture at the Heart of Sustainable Development Policies, Adopted in Hangzhou, People's Republic of China, on 17 May 2013, CLT-2013/WS/14

United Nations, General Assembly, Resolution adopted by the General Assembly, 65/166. Culture and Development, 69th plenary meeting, 20 December 2010, A/RES/65/166

UNSECO, Universal Declaration on Cultural Diversity, Paris, 2 November 2001

Vidović, Dea (2012) Razvoj novonastajućih kultura u gradu Zagrebu od 1990. do 2010. Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu: Filozofski fakultet

Williams, Raymond (2006/1961) Analiza kulture, u: Politika teorije. Zbornik rasprava iz kulturalnih studija, prir. D. Duda, Zagreb: Disput, str. 35-58, prev. V. Kirinić

Zaklada "Kultura nova", <http://kulturanova.hr/> [15.11.2014.]